

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Teologické nauky

Marika Pavienská

Singles – (ne)sdílení vztahovosti

Diplomová práce

Vedoucí práce: MUDr. ThLic. Jaromír Matějek, Ph.D., Th.D.

Praha 2017

Čestné prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a vědecké účely.

V Praze 10. 7. 2017

Marika Pavienská

Bibliografická citace

Singles jako (ne)sdílení vztahovosti [rukopis]: diplomová práce / Marika Pavienská;
vedoucí práce: Jaromír Matějek. -- Praha, 2017. -- 80 s.

Anotace

Práce se zabývá mezilidskými vztahy v celé jejich komplexnosti, tedy i nepřítomností vztahů. Je pokusem o interpretaci způsobu života singles v dnešním světě.

Cílem práce je poukázat na některé aspekty mezilidské vzájemnosti reprezentované na osmi respondentech žijící ve stavu singles. Výpovědi uvedené v diplomové práci se snaží ukázat na problematiku této stále se zvětšující skupiny lidí. Jde pouze o sondu mezi současné singles žijící bez stálého partnera, bez sdílení společného prostoru domova. Nárůst počtu lidí žijících osamoceně klade mnoho otázek. Reprezentovaná tematika hledá a zkoumá jejich motivy v akcentování svobody, v problematice hranic a pokouší se hledat vlivy, které by mohly ovlivňovat jejich současná rozhodnutí.

Klíčová slova: singles, vzájemnost, osamocení, svoboda, hranice, manželství, rodina, domov, sebe-vydání, interpersonalita.

Abstract

This work deals with interpersonal relationships in all their complexity including the absence of these relationships. We try to interpret the ways of singles' lives in today's world.

The aim of this work is to point out several aspects of interpersonal mutuality, which is represented by eight respondents, who live as the singles. The expressions stated in this work refer to problems of this increasing group of people. The work is a probe into life of present-day single people, who live without partner, without sharing home together. The increase amount of single people makes us to ask many questions. In these theme we try to look for and research the motives of these people, the reasons for accentuating the freedom, their own borderlines and we try to look for impacts, which can influence making decision of single people.

Keywords: singles, mutuality, isolation, freedom, borderline, marriage, family, home, self-giving, interpersonality.

Počet znaků (včetně mezer): 144 315

Poděkování

Děkuji touto cestou panu doktoru Jaromíru Matějkovi za vedení této diplomové práce, metodickou pomoc, odborné konzultace, ochotu a čas, a také v neposlední řadě za velkou vstřícnost. Dále bych ráda poděkovala všem dotázaným respondentům za otevřené, přátelské a neformální rozhovory, které mi ve svém volném čase ochotně poskytli.

V Praze dne 10. 7. 2017

Obsah

Úvod.....	8
1. Metodologické ukotvení	10
1.1. Teologická kritéria.....	10
1.1.1. Bytostná vztahovost lidské osoby	11
1.1.2. Já – ty – my.....	12
1.1.3. Význam sdíleného prostoru	14
1.2 Definice pojmu singles	16
1.2.1. Typologie singles	18
1.2. Definice kvalitativního výzkumu	23
1.2.1. Kvalitativní výzkum	23
1.2.2. Zásady kvalitativního výzkumu	24
1.2.3. Validita výzkumných výsledků	26
1.2.4. Metody získávání dat	27
2. Cíl výzkumu	29
2.1. Singles a jejich život	29
2.2. Formulace výzkumné otázky.....	30
2.3. Způsob analýzy dat.....	32
2.4. Výzkumný vzorek	32
2.5. Osobní biografie respondentů	32
2.5.1. Petra.....	33
2.5.2. Dita.....	33
2.5.3. Aleš.....	34
2.5.4. Klára	34
2.5.5. Jitka	35
2.5.6. Filip.....	35
2.5.7. Lucie	36

2.5.8. Jiří.....	36
2.5.9 Souhrnné zobrazení	37
3. Interpretace výsledků výzkumu	38
3.1. Zařazení do typologií.....	38
3.1.1. Typologie podle Petra Steina	38
3.1.2. Typologie podle Arthura Shostaka	38
3.1.3. Typologie podle Marcela Tomáška	39
3.1.4. Typologie podle Marcely Linkové	39
3.2. Hledání důvodů.....	40
3.2.1. (Ne)dobrovolnost.....	40
3.2.2. Akcent svobody.....	42
3.2.3. Vliv rodičovského vzoru	45
3.2.4. Mužsko-ženský dialog manželství	50
3.2.5. Vztah k ideálu manželství.....	51
3.2.6. Otázka společného bydlení	54
3.2.7. Problematika hranic.....	58
3.2.8. Konflikt rolí.....	65
3.2.9. Vliv víry na chápání manželství	69
Závěr	73
Seznam tabulek.....	76
Seznam literatury.....	77

Úvod

Tato práce je skromným pokusem o nalezení příčin a motivů, proč stále více osob v současné době volí styl života singles, tedy styl života bez trvalých a zavazujících vztahů. K dosažení cíle práce se nám podařilo oslovit osm osob žijících ve stavu singles. Jedná se o osoby různého stáří, vzdělání a sociálního statutu. Jejich osobní zkušenost, postoje a pocity zkoumáme kvalitativní sociologickou metodou nestandardizovaného rozhovoru. Záměr naší práce není ovšem sociologický, ale antropologicko-teologický a na výsledky získané metodou nestandardizovaného rozhovoru budeme pohlížet optikou lidské personality stvořené k obrazu Božímu. Na tomto půdorysu se budeme tázat, jak člověk vnímá sám sebe jako osobu bytostně vyžadující důstojnost, svobodu a nalezení láskyplné vzájemnosti s druhou osobou, která vytváří prostor spočinutí. V tomto kontextu se zaměříme na ukotvení personality člověka ve vztahovém rámci „já–ty–my“, jenž je místem, tedy „prostorem“ sdílení, pokoje a spočinutí. Tematiku „prostoru“ sdílení, tedy domova, či společného bydlení budeme silně akcentovat, neboť domov zvláštním způsobem vyjevuje vztahovou podstatu lidského bytí. Uskutečnění personality i interpersonality vyžaduje místo, prostor, kde může být člověk přijat a spočinout v pokoji. Člověk je bohužel stále konfrontován se skutečností, že nedokáže sám udržet domov jako prostor společného „my“ a tuto lidskou touhu vnímáme jako touhu po spočinutí v „prostoru“ nekonečného dialogu lásky. V této souvislosti budeme nahlížet, jak respondenti našeho výzkumu vnímají otázku domova a společné kohabítace.

S tematikou domova jako prostoru sdílení úzce souvisí i téma hranic, jako podstatné součásti personality. Nejprve zaměříme naši pozornost na obecné téma hranic, na jejich prostupnost, pružnost a sdílený charakter. Hranice vnímáme jako místo setkání dvou personalit a charakter vzájemného překročení hranic při vzniku interpersonální vzájemnosti považujeme za určující pro budoucnost a kvalitu vztahu. Na příkladech ze života respondentů se pokusíme ukázat vliv hranice v partnerském svazku, vliv vnímání hranic v životě singles, a především vliv narušení hranic sdílení, neboť důsledkem je narušení personální vzájemnosti dvou osob.

Vznik interpersonálního vztahu je podmíněn schopností a možností svobodného rozhodování, jenž je podstatným prvkem lidské osoby. Svobodné přitakání „ty“ druhé osoby je bytostnou podmínkou vzniku lidské sounáležitosti. Ovšem stejně tak je svoboda a nezávislost jedním z hlavních důvodů, proč lidé zůstávají ve stavu singles. Budeme se

snažit zjistit, jakou hodnotu přikládají naši respondenti svobodě, jak si cení svojí nezávislosti a budeme se pokoušet o ověření předpokladu, že svoboda je tím hlavním důvodem, proč zůstávají singles.

Do úvah o hledání příčin volby singles musíme zařadit i téma konfliktu rolí. Tedy například téma konfliktu rolí mezi mateřstvím či otcovstvím a kariérou, vlivem peněz, nedostatku času a dalších. Na základě výpovědí respondentů se pokusíme o nalezení vlivu konfliktu rolí na jejich životní stav singles.

Respondenty v nestandardizovaných rozhovorech povedeme i k vyjádření jejich vztahu k manželství. Bude nás zajímat, jakým způsobem se na jejich vztahu k institutu manželství projevuje vliv manželského vztahu jejich rodičů, jakým způsobem se projevuje i vliv víry, tedy, zdali projevená a žitá víra v Ježíše Krista má vliv na hodnocení manželství a na ochotu do manželství vstoupit.

Naše úsilí bude směřovat k hlubšímu pochopení osob žijících ve stavu singles, nalezení motivů jejich rozhodnutí a důvodů jejich setrvávání. V žádném případě nebudeme styl života dotazovaných jakýmkoliv způsobem soudit či hodnotit, naším cílem je pokus o otevřené hledání příčin.

1. Metodologické ukotvení

V tomto oddíle se pokusíme vytvořit metodologické základy k samotné práci. Nejprve se zaměříme na teologická kritéria, konkrétně na stvořenost lidské osoby k obrazu Božímu, což sebou přináší její povolání ke vztahovosti. Tuto vztahovost se pokusíme popsat na schématu dialogického personalismu „já–ty–my“. Vzhledem k tématu práce se zaměříme na význam sdíleného prostoru pro rozvíjení interpersonálních vztahů. V druhé části metodologie práce se budeme věnovat tématu singles. Tedy nalezení odpovědi na otázku, kdo je to vlastně singles a jaké mají osoby žijící ve stavu singles typické rysy, dle kterých je můžeme rozdělovat. Pokusíme se shrnout stávající typologie singles. Ve třetí části se budeme věnovat metodě kvalitativního výzkumu, konkrétně jeho zásadám, ověřování validity a technice nestandardizovaného rozhovoru.

1.1. Teologická kritéria

Obecným tématem naší práce jsou, souhrnně vzato, mezilidské vztahy. Pokud chceme tyto vztahy, případně i nepřítomnost vztahů, hodnotit, musíme se v první řadě ptát po podstatě člověka. Tedy po tom, jak je člověk stvořen, jaké je jeho životní poslání a k čemu je právě díky svojí stvořenosti povolán. V této souvislosti budeme vnímat osobu člověka především v jeho vztahu k Bohu, který je absolutním horizontem veškerého lidského bytí. Člověk je stvořen jako obraz Boží, „imago Dei“¹, je stvořen jako obraz Trojice, a proto je povolán k bytostné vztahovosti.² Díky této podobě je lidská osoba bytostně povolána hledat sama sebe ve vztazích, tedy ve druhém. Člověk je naplněn, odevzdává-li sám sebe druhému a v něm sám sebe nalézá. Proto se zaměříme nejprve na objasnění této bytostné vztahovosti lidských osob, toto téma rozvineme v části věnované struktuře lidských vztahů tak, jak ji vnímá dialogický personalismus. V poslední části se pokusíme objasnit význam prostoru sdílení, jež vnímáme v konkrétní formě jako domov. Domníváme se, že skutečné sdílení a vytvoření společného „my“ je pevně spojeno s existencí společného domova jako prostoru sdílené intimity.

¹ MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Společenství a služba. Lidská osoba stvořená k Božímu obrazu*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, čl. 6.

² Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 2. vydání. Praha: Krystal OP, 2010, s. 352.

1.1.1. Bytostná vztahovost lidské osoby

K dosažení účelu této práce, tedy ke zkoumání a etickému hodnocení partnerských vztahů singles, je potřeba nejprve zaměřit pozornost na samotného člověka a na jeho stvořenost, neboť teprve po nalezení odpovědi na jeho bytostné hledání můžeme začít hodnotit a zkoumat různé typy vztahů. Jak již bylo naznačeno výše, naše hledání po povolání člověka by mělo vycházet z jeho stvořenosti k obrazu a podobě Boha, jak nám vypovídají již první stránky Starého zákona.³ Pojem obrazu Božího ale nemůžeme nikterak zužovat, neboť vzhledem k člověku se jedná o základ jeho bytnosti. Člověk je osobou právě proto, že je Božím obrazem a tento jeho stvořený původ proniká do všeho, co dělá člověka člověkem. Tedy do jeho vztahů ke světu, k druhému člověku, k druhému pohlaví, sám k sobě a v neposlední řadě k Bohu. V této souvislosti nemůžeme pominout fakt, že o osobách Trojice můžeme uvažovat jako o zpodstatnělých vztazích.⁴ Stvoření člověka k Božímu obrazu je pro naše další uvažování nesmírně důležité, neboť teprve po nalezení základní konstituce dané právě jeho stvořeností, můžeme nahlédnout i základní povolání člověka a začít hodnotit jeho vztahy a chování.

O nalezení „místa“ obrazu Božího v člověku usiloval již svatý Augustin, biskup z Hippo, který v této souvislosti rozvinul svoji představu takzvané psychologické trinitární analogie. Augustin je přesvědčen, že „imago Dei“ je v člověku obsažen v mohutnostech mysli, konkrétně v paměti, inteligenci a vůli.⁵ Biskup z Hippo si je vědom, že stvoření je dílem celé Trojice⁶, a proto vnímá, že:

*„...osobě Otce odpovídá paměť, osobě Syna intelekt a osobě Ducha svatého vůle, protože slovo mysli jako výrazu aktu myšlení vychází z paměti podobně jako Slovo z Otce. Láska mysli k sobě pak stojí na úkonu sebepoznání, což odpovídá roli Ducha svatého v imanentní Trojici“.*⁷ Je nutné ovšem dodat, že Augustin svoji teorii ke konci života hodnotil více jako určité podobenství.

K pochopení významu stvořenosti člověka k obrazu a podobě Boha nemůžeme ovšem pominout, že v Novém zákoně je obrazem Boha nazván v první řadě Ježíš Kristus. Výrazně vnímáme tuto zprávu především v Pavlově listě Kolosanům: „*On je obraz Boha*

³ Srov. Gn 1, 26–27

⁴ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 459.

⁵ Srov. POSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. Praha: Krystal OP, 2007, s. 336.

⁶ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 161.

⁷ POSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*, s. 336.

neviditelného, prvorozený všeho stvoření“.⁸ V podobném smyslu hovoří i známý výrok 2. vatikánského koncilu:

*„Je skutečnost, že tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova. První člověk Adam byl předobrazem člověka budoucího, totiž Krista Pána. Kristus, nový Adam, právě zjevením tajemství Otce a jeho lásky plně odhaluje člověka jemu samému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání“.*⁹

Ježíš v dalších výrocích trvá také na tom, že jeho existence je odvozena od někoho jiného¹⁰ a odehrává se na půdorysu souhlasu a poslušnosti Syna k Otci. Ježíš Kristus je dokonalým a konečným obrazem Otce, protože k němu má vztah dokonalého Synovství. Člověk je tedy utvářen jako „obraz Obrazu“ a vstupuje do synovského vztahu druhé božské osoby s Bohem Otcem. „Vtělené Slovo je zde vzorem, k jehož obrazu byl stvořen člověk“.¹¹ Bytí lidské osoby můžeme takto pojímat jako synovství v Synu a člověk tímto získává podíl na synovském vztahu Ježíše Krista k Otci. Tímto bytostným vztahem je založen relacionální, vztahový charakter lidské osoby, která je povolána, aby ve svém životě nalézala naplnění této vztahovosti: „osoba existuje ve formě dialogu, zaměřená na jinou osobu. Bytostně je určena k tomu, stát se 'já' pro nějaké 'ty'. Neexistuje osoba zásadně osamocená“.¹² Lidská personalita je ustavována bezvýhradným obdarováním od věčně se darujícího se Boha Otce, plně mezilidským přijetím od Syna a uvedením do vzájemnosti Otce a Syna, kterou je Duch svatý.

1.1.2. Já – ty – my

Veškeré naše uvažování o člověku a vztazích, které prožívá, vychází z přesvědčení, že život člověka je zaměřen na to, aby byl sdílen.¹³ Vyjádření ontologické vztahovosti lidské osoby můžeme nejlépe popsat pomocí diagramu „já – ty – my“, který popisuje vztah mezi mým „já“ a „ty“ druhé osoby. Ještě dříve, než se pustíme do popisu vztahů jednotlivých osob, musíme se vrátit zpět k základnímu určení lidské vztahovosti. Již dříve jsme dospěli k poznání, že člověk je konstituován v bytostném vztahu k Ježíši

⁸ Kol 1, 15

⁹ Gaudium et Spes, čl. 22.

¹⁰ Srov. Jan 7, 5–18; 12, 49

¹¹ SCOLA, A., MARENGO, G., PRADES LOPEZ, J., *La persona umana. Antropologia teologica*, Milano: Jaca Book, 2000, s. 152.

¹² GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*. Svitavy: Trinitas, 2005, s. 119.

¹³ Srov. GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*, s. 115.

Kristu a spolu s ním se stává synem v Synu. Druhý vatikánský koncil ve 22. článku pastorální konstituce „*Gaudium et Spes*“ tuto vazbu každé stvořené osoby k Ježíši Kristu popisuje takto: „*Tajemství člověka se opravdu vyjasňuje až v tajemství vtěleného Slova*“.¹⁴ Syn láskyplně oslovuje Otce „Ty“, a skrze podíl na tomto vztahu i člověk se může vztahovat k Otci, vstupovat s ním do synovského vztahu oslovovat ho také „Ty“.¹⁵ Lidská osoba má ale skrze Krista nikoliv vztah „pouze“ k Otci, ale k celé Svaté Trojici. „*Tím, kdo člověku dává vroucnost personálního vztahu, je však Duch. On jej začleňuje do Krista, a povolává jej tak k jeho vlastní identitě. Čini z něho Boží protějšek a dává mu tím schopnost vyslovit skutečné „Ty*““.¹⁶ Vztah k „Ty“ nelze jakýmkoliv způsobem omezit, a platí, ať už ho člověk vnímá a prohlubuje, nebo je mu lhostejný, či dokonce se proti němu ohrazuje. Na půdorysu tohoto transcendentního vztahu nalézají své určení i ostatní lidské vztahy, které můžeme popsat jako „já – ty – my“. Osobní „já“ se v dialogickém procesu odevzdávání stává „ty“ druhého člověka a naopak „já“ druhého se může stát mým „ty“¹⁷ a dohromady ve sféře bytostné vzájemnosti vytvářejí společné „my“. Člověk se bytostně nachází v dialogu.

„*Být osobou tedy znamená být bytostně zaměřen k osobnímu bytí druhého. Člověk dosahuje své plné osobní realizace a rozvinutí jen ve výkonu tohoto osobního vztahu – ke konečnému osobnímu bytí druhého, a nakonec k absolutnímu a nekonečnému osobnímu bytí Boha*“.¹⁸

Život člověka, a to nejen duchovní, ale i tělesný, je zaměřen na to, aby byl sdílen. Tento dialogický a relacónální charakter člověka se výrazně projevuje ve společenství manželské lásky, která sama o sobě je dialogická. Tato dialogičnost vychází ze silného vztahu manželství ke Svaté Trojici, jejíž je, jak se často hovoří, živou ikonou. Božské osoby ve Svaté Trojici se navzájem plně a bezvýhradně sebe-obdarovávají. Otec plodí Syna a daruje mu vše, co má. Syn napodobuje Otce, a tak Otci vrací vše, co má. Toto vzájemné sebe-obdarování je zdrojem vycházení Ducha svatého, který je výrazem jednoty mezi Otcem a Synem.¹⁹ Manželé jsou povoláni napodobovat toto jednání

¹⁴ *Gaudium et Spes*, čl. 22.

¹⁵ Srov. GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*, s. 133.

¹⁶ GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*, s. 133–134.

¹⁷ RATZINGER, Joseph. K teologii manželství. *Teologické texty. Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie*. 1990, roč. 11, č. 5, s. 164.

¹⁸ CORETH, Emerich. *Co je člověk? Základy filozofické antropologie*. Praha: Zvon, 1994 s. 155.

¹⁹ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Rodina, manželství a tajemství Trojice. *Teologické texty. Časopis pro teologie a službu církvi*, 2001, roč. 12, č. 5, s. 194–196.

Božských osob, naplnění manželského vztahu vyžaduje od muže a ženy naprosté sebedarování. Je nutno dodat, že již z povahy tohoto vzájemného obdarování vyplývá jeho výlučnost, tedy věrnost obou partnerů. Tato věrnost má svůj poslední pravzor v sebedarování Božských osob. Sebedarování v Trojici není pouze naprosto svobodné, je také nutné a věčné. Tajemství Trojice se tedy ve vztahu mezi mužem a ženou neprojevuje pouze vzájemným svobodným interpersonálním obdarováním, ale i trvalostí vztahu, věrností, která je věčností promítnutou do času. Plnohodnotný ideál manželství má svůj předobraz v Trojici.

Je zřejmé, že není v lidské přirozenosti porušené prvotním hříchem a pod vlivem přitažlivosti ke zlému naplnit bezvýhradně tento dialogický charakter. Do vztahu dvou lidí vstupují tedy často i motivy zájmové, utilitární, které většinou stojí za těžkostmi provázející partnerský život muže a ženy. Je nutno ovšem připomenout, že úkolem každého křesťana je napodobování Boha tak, jak o něm již hovořil svatý Pavel v listě Efezanům (Ef 5, 1). Tento pokyn a návod k celoživotní duchovní cestě platí pro každé manželství, které je skutečně povoláno stávat se ikonou Boží Lásky ve světě.

1.1.3. Význam sdíleného prostoru

Pokud se lidská osoba odtrhává od transcendentně zakotvených vztahů, tedy brání své „já“, aby se nemohlo stát „ty“ druhé osoby, vystavuje se pocitům vykořeněnosti a vnitřní rozpolcenosti, neboť člověk, který je „utkána na trojiční osnově“,²⁰ nemůže nikdy svoji bytostnou vztahovost zrušit, ale pouze pokrývit. Lidská osoba je ve svých podstatných charakteristikách povolána k účasti na synovství Syna a Duchem svatým je uvedena do prostoru vzájemnosti Otce a Syna. V souvislosti s cílem naší práce, tedy zkoumáním a vyhodnocováním osob žijících ve stavu singles, musíme klást veliký důraz právě na prostor sdílení, čímž myslíme především dům či byt, který je prostorem, v němž probíhá sdílení muže a ženy, a jenž se takto stává domovem, respektive prostorem vzájemného „my“. Životní styl singles je typický tím, že lidé žijí většinou ve svých obydlích osamoceni, případně v nich realizují intimní setkání se svými partnery, kteří ale po určité době odcházejí zpět do svých domovů. Z tohoto důvodu musíme zaměřit velikou

²⁰ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Lidská osoba utkaná na trojiční osnově, křest a Maria z Nazareta jako matka všech pokřtěných. In *Svátoť křtu a obnova křestní milosti ve svátosti smíření*. Hradec Králově: Biskupství královohradecké, 2012, s. 45–55.

pozornost na tento způsob jednání, pokusit se hledat příčiny a následky, které způsobuje nesdílená domácnost na vztahy našich respondentů.

Pojem domova zvláštním způsobem vyjevuje vztahovou podstatu lidského bytí, neboť nás konfrontuje s otázkou ukotvení lidské osoby ve společenství. Skrze domov jsme upoutáni nejen ke společenství partnerskému a rodinnému, ale v širším smyslu i ke společenství společenskému. Papež František ve své exhortaci o lásce a rodině *Amoris Laetitia* zdůrazňuje, že „*Rodina a dům k sobě vzájemně odkazují*“.²¹ Při pohledu na partnerský život musíme ovšem dodat, že společně sdílená domácnost tvoří jednu z podmínek realizace rodinného života.²² Domov v sobě úzce spojuje téma prostoru a samotné existence. Jev domova náleží k silným antropologickým metaforám, neboť v sobě spojuje rovinu jevovou, tedy rovinu konkrétního života a rovinu existenciální, tedy rovinu bytí. Tato existenciální rovina nám domov zjevuje jako prostor vzájemnosti, který umožňuje v sebe-vydávajícím aktu nalézt druhého člověka, a tím nalézt i sám sebe. Domov je prostorem sdílení a symbolizuje nám, že člověk nemůže budovat svůj osobní život, pokud nevychází sám ze sebe a neotvírá se současně druhé osobě, pokud nedaruje v láskyplném interpersonálním vztahu sám sebe a nepřijímá plně milovanou osobu. Domov jako symbol odhaluje, že lidské sebe-vydání, s nímž nutně souvisí i sebe-odhalení vždy směřuje k cíli lidského života, ke spočinutí člověka v ničím nepodmíněné vzájemnosti, v prostoru nekonečné lásky, která je sama dokonalým sebe-darováním, receptivitou a vzájemným sdílením bez míry. Domov tedy vyjadřuje prostor sdílené intimitity, která se v posledku stává společným „my“ zahrnující sebe-vydávající „já“ a přijímané „ty“. Člověk jako bytost osobní a povolána ke vztahovosti nutně vyžaduje k naplnění cíle svého života „prostor“ vzájemnosti, tedy domov.

Nepřítomnost prostoru sdílení, který umožňuje neustálé sdílení a prohlubování vztahu dvou osob, významně ztěžuje vzájemné sdílení partnerů. Nepřítomnost této „třetí dimenze“ je závažnou překážkou stojící v cestě budování láskyplného partnerského vztahu, ve kterém se oba dva partneři vzájemně obdarovávají a přijímají. Domníváme se, že ve vztazích na dálku, či ve víkendových manželstvích je přítomna stálá hrozba, že osoby žijící v těchto vztazích přestanou časem žít „spolu“, ale odosobnělým způsobem budou spíše přebývat „vedle sebe“. O to větší úsilí při budování svých vztahů musí

²¹ *Amoris Laetitia*, čl. 44.

²² Můžeme i vnímat významovou podobu mezi slovem „pokoj“ jako klid, mír a „pokoje“ jako prostor obydlí, který je prostorem intimitity, a to sdílené i nesdílené.

vyvinout lidé, kteří například kvůli práci celý týden zůstávají mimo rodinu a mimo společnou sdílenou domácnost.

*„Současný ekonomický systém vytváří různé formy společenského vyloučení. Rodiny trpí zvláště problémy týkajícími se práce. Mladí mají málo možností a pracovní nabídka je velmi výběrová a na omezenou dobu. Pracovní dny bývají dlouhé a často jsou zatíženy dlouhodobými pracovními pobyty mimo domov. To nenapomáhá členům rodiny, aby se setkávali mezi sebou a s dětmi, a tak mohli každodenně posilovat své vztahy“.*²³

Při zanedbání této péče se ze společného života vytrácí oboustranná vzájemnost a místo ní nastupuje účelový zájem a utilitární využívání druhého. Aby mohl člověk v rámci mezilidského sdílení sám sebe i druhého přijímat s nepodmíněnou důstojností, musí být toto sdílení ukotveno v nepodmíněném bytí, tedy v prostoru absolutního sdílení věčného Dárce a věčně Obdarovaného. Do něho je člověk zcela ponořen, v něm je zcela uchvácen a jím je jako poutem věčné lásky bytostně zavázán.

Právě v tajemství Ducha svatého můžeme nalézt poslední důvod, proč je lidská osoba, mající podíl na bytí věčného Syna, charakterizována bytostnou vztahovostí. Člověk má možnost stát se sám sebou pouze v prostoru a atmosféře ničím neomezené vzájemnosti Otce a Syna.

1.2 Definice pojmu singles

Téma singles se objevilo v sedmdesátých letech minulého století poprvé na Západě, kde po proběhlé sexuální revoluci došlo k silnému narušení do té doby převládající nukleární formy rodinného soužití.²⁴ Vznik této skupiny lidí byl také podmíněn ekonomickou emancipací nejen žen, ale každého jednotlivce. Lidé se kvůli zajištění existenčních podmínek už nemuseli zapojovat do manželských svazků, neboť díky růstu životní úrovně začali sami být ekonomicky nezávislí. Vznik fenoménu singles byl také podpořen objevem hormonální antikoncepce, která se poprvé dostala do volného prodeje na začátku šedesátých let. Hormonální antikoncepce poprvé v historii lidstva sejmula z žen veškeré „náklady“ sexuálního styku²⁵ a umožnila masivní rozvoj „volných“ vztahů.

²³ Amoris Laetitia, čl. 44.

²⁴ Srov. TOMÁŠEK, Marcel. Singles. *Listy. Dvouměsíčník pro kulturu a dialog*. Číslo 4. (01.04.2005) [2017-04-05]. <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=054&clanek=040504>>

²⁵ Srov. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2006, s. 139.

Sexuální styk již nebyl spojen s pravděpodobností početí, a to umožnilo ženám i mužům navazovat vztahy, které se nemusely nutně proměnit na vztahy manželské. Všechny tyto změny vyústily v zásadní proměnu sexuálního a vztahového chování, přinesly vznik singles a způsobily proměnu rodiny.

V letech 2003 provedli Heath a Cleaver²⁶ v Southamptonu rozsáhlou studii mezi mladými lidmi a prokázali, že tyto skupiny lidí žijí ve většinovém množství bez dlouhodobého vztahu. Důvody spatřují především v kariérních nárocích, které vyžadují vysokou mobilitu, pružnost a značné nasazení. Respondenti jejich výzkumu upřednostňovali vlastní realizaci v pracovním prostředí před realizací v dlouhodobém partnerském vztahu naplněném dětmi. Zároveň ovšem došli k závěru, že tito lidé nežijí úplně osamoceni, ale navazují různé sexuálně aktivní vztahy ovšem bez společného bydlení. Důvodem, který udávají sami respondenti, má být jejich nepřipravenost na vztah ve sdílené domácnosti. Heath a Cleaver popsali tuto formu vztahu jako „living apart together“,²⁷ tedy „spolu, ale odděleně“.

Na druhou stranu většina osob žijících ve stavu singles považuje tuto životní fázi za přechodnou. Český sociolog Ivo Možný uvádí, že většina singlů vnímá svoji situaci:

*„...nikoliv jako konečný stav, ale jen jako životní fázi. Ta se ovšem stále častěji prodlužuje, prodlužuje, až se mění v definitivu. Neprovdání a bezdětní se také neopírají o nějaké institucionální zařízení, nýbrž o svoje dobré příjmy – anebo o štedrost sociálního státu. To jim umožňuje vést vlastní domácnosti“.*²⁸

Tento jev se netýkal pouze omezené skupiny osob, ale většinové části vrstevnické skupiny, která byla právě pro toto své dosud ojedinělé chování označena jako „pozdní mladost“, „mladá dospělost“ nebo „postadolescence“. Této skupině „chybí něco z definičních charakteristik tak, jak jsou spojovány se stádiem dospělosti (vlastní rodina a děti)“.²⁹ Ve společnosti se objevuje skupina dvacátníků a třicátníků, kteří již nežijí s rodiči, ale stále nezaložili rodinu vlastní.

²⁶ Srov. TOMÁŠEK, Marcel. Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice. *Sociologický časopis* 42 (1), 2006, s. 82.

²⁷ Srov. Tamtéž, s. 99–100.

²⁸ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*, s. 198.

²⁹ TOMÁŠEK, Marcel. Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice, s. 82.

*„Nejsou už děti, ani adolescenti, k dospělosti jim však chybí jeden tradiční znak: vlastní rodina. Ve společensky standardním běhu života se vynořuje nová fáze, pro kterou se hledá jméno: bývá označována jako pozdní mladost, mladá dospělost nebo postadolescence“.*³⁰

V české společnosti se tento jev objevuje teprve po společenských změnách po roce 1989. Zatímco před tímto rokem mladí lidé velice brzy zakládali rodiny, a buď bydleli přímo u rodičů, nebo rovnou odcházeli do nové společné domácnosti, v 90. letech minulého století především nově nabytá finanční a existenční úroveň umožňovala získávat mladým lidem samostatné bydlení bez rodičů. Ovšem v situaci, kdy lidé dosáhnou statusu vlastního a „svobodného“ bydlení, již velice neradi směňují tuto „hodnotu“ za společné vztahové sdílení a vlastní byt se tak může stávat „překážkou v utváření tradiční párové domácnosti“.³¹

V našem zkoumání nám tedy vystává jako klíčový bod životního stylu singles především otázka samostatného bydlení a s tím související stav finanční nezávislosti.

1.2.1. Typologie singles

Skupinu singles je velice těžké sociologicky zařadit, neboť je obtížně popsatelná. Nejvýraznější a také nejlépe poznatelná část skupiny singles jsou lidé žijící ve vlastní jednočlenné domácnosti.³² Překonání pohodlnosti života ve vlastním bydlení je pro tyto skupiny lidí těžkou překážkou v navázání fungujícího kohabitujícího vztahu. Kohabitací myslíme stav, kdy partneři žijí ve společné domácnosti, ale nejsou sezdáni. Anthony Giddens popisuje kohabitaci jako:

„...stav, kdy spolu dvojice partnerů žije v sexuálním vztahu, aniž jsou manželi. ...Kohabítace se dnes pro mladé lidi obvykle stává experimentálním stadiem před vstupem do manželství. Většinou nejde o plánované rozhodnutí, ale o něco, co postupně vyplyne ze vztahu samotného. Milenecká dvojice spolu tráví stále více času v bytě jednoho či druhého, až se nakonec přesune do jedné společné domácnosti. Mladí lidé,

³⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*, s. 197.

³¹ TOMÁŠEK, Marcel. Pozdní mladost, nebo mladá dospělost? *Rozrazil 10*, 2006, s. 81.

³² Srov. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*, s. 199.

*kteří spolu žijí, většinou mají v úmyslu se jednou oženit či provdat (ne však nutně za současného partnera). Většina z těchto dvojic si ponechává oddělené finance“.*³³

Právě díky faktu oddělených financí, celkové nestálosti kohabituujícího páru a menší ochotě k plánování dětí zařazuje Marcel Tomášek tyto vztahy spíše mezi druh singlovství, než jiné formy manželství.³⁴

A/ Typologie Steina a Shostaka

Vzhledem k novosti fenoménu singles se o první klasifikaci pokusil teprve v osmdesátých letech minulého století Peter Stein.³⁵ Typologii osob žijících mimo manželství vytvořil podle kritéria dobrovolnosti a časového rámce takto:

- dobrovolní dočasní – lidé, kteří počítají s dlouhodobým vztahem, ale v současné době vyšší prioritu přiřazují svým aktivitám, o nichž se domnívají, že jsou v konfliktu s ideou manželství. Může jít například o studium, dlouhodobé cestování, budování pevného kariérního postavení. Lidé v této skupině předřazují svoji potřebu svobody a nezávislosti před potřebu partnerského vztahu.
- dobrovolně stabilní – do této skupiny počítá Stein osoby, které si dobrovolně a s dlouhodobým, případně i celoživotním výhledem zvolili život bez partnerského vztahu. Nejčastěji může jít o osoby zasvěcené, tedy kněze, řeholníky a řeholnice. Patří sem i lidé, kteří našli svůj velký cíl, v němž spatřují smysl svého života a jsou přesvědčeni, že všechny partnerské vztahy by je od tohoto cíle vzdalovaly. Může se jednat například o špičkové vědce.
- nedobrovolně dočasní – jde o osoby, které nejsou spokojeny se svým současným stavem a vyhledávají partnerský vztah. Do této skupiny nemůžeme samozřejmě počítat osoby v adolescentním věku hledající svého prvního partnera. Důvodem je především ekonomická nesamostatnost.
- nedobrovolně stabilní – jde o poměrně širokou skupinu, do které mohou patřit vdovy a vdovci, kteří po smrti svého partnera již nemohou nebo nechtějí hledat

³³ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha 1999: Argo, s. 179.

³⁴ TOMÁŠEK, Marcel. *Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice*, s. 82.

³⁵ Srov. STEIN, Peter. J. *Single Life: Unmarried Adults in Social Context*. New York: St. Martin's Press, 1981, s. 10–12.

další vztah a zůstávají osamoceni. V této skupině můžeme také nalézt osoby, které zažily silné partnerské zklamání a zanevřely na další hledání partnera.

Podobnou typologii vytvořil v druhé polovině 80. let i Arthur Shostak,³⁶ který dělí osoby žijící single takto:

- rozpolcení (ambivalents) – dočasní dobrovolní, tedy rozpolcení mezi svými osobními touhami po svobodě a uplatnění a touhami po trvalém partnerském soužití.
- toužící (wishfuls) – nedobrovolní dočasní, toužící po vztahu a neschopní ho dosáhnout.
- odhodlaní (resloved) – dobrovolně trvalí, odhodlaní vytrvat ve svém způsobu života bez jakýchkoliv partnerských vztahů.
- politováníhodní (regretfuls) – nedobrovolně trvalí, politováníhodní za svoji neschopnost nalézt personální vztah.

B/ Typologie Marcela Tomáška

Marcel Tomášek realizoval v roce 2004 výzkumný projekt „Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice“.³⁷ Projekt byl realizován jako kvalitativní sociologická studie zaměřený na „nesezdané, ekonomicky samostatné mladé lidi bez partnera/partnerky s cílem určit obvyklé motivace, racionalizace a charakteristické životní strategie těchto aktérů/aktérek“.³⁸

Provedl 38 polo-standardizovaných rozhovorů a na základě jejich rozboru představil vlastní typologii fenoménu singles.³⁹

- Ženatí/vdaní milenci a milenky – překvapivě početná skupina zkoumaných osob udržovala vztah s ženatým milencem. Zpravidla se jednalo o dlouhodobější vztah, který ale svojí formou poskytoval svobodné partnerce plnou autonomii a možnost upřednostňování seberealizace v profesní oblasti.

³⁶ SHOSTAK, Arthur. 1987 in BORGATTA, Edgar, F., MONTGOMERY, Rhonda J. V. *Encyklopedia of Sociology*. New York: Macmillian Reference. 2000, s. 108.

³⁷ TOMÁŠEK, Marcel. Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice, s. 85.

³⁸ Tamtéž, s. 85.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 85.

- Víkendové manželství - tato forma vzájemného soužití nejlépe koreluje s již dříve definovaným stylem partnerského života „living apart together“, tedy „odděleně, ale spolu“. Oběma partnerům tato forma, dle výsledků Tomáškovy výzkumu, vyhovuje a realizuje jejich představu dlouhodobého vztahu. Jedna z respondentek se k této formě vyjádřila takto: „*oni jako spolu sice bydlej, ale ještě mají zároveň jeden ten byt, kterej je takovým prostředím toho úniku...*“ (26 let, překladatelka dokončující vysokoškolské studium).⁴⁰
- Vztahy na dálku a „nárazovky“ – jak sám autor ve své studii upozorňuje,⁴¹ tato kategorie v sobě kombinuje dvě formy vztahů, tedy „long-relationships“ a „one night stande“. Z výsledků výzkumu ovšem vyplynulo, že tyto dvě formy jsou si velice blízké a dochází k jejich vzájemnému kombinování. Jeden z komunikačních partnerů se vyjádřil takto:

„Takže jako dva měsíce kontaktu po mailu, velice intenzivní, v červnu jsem ji viděl jedno odpoledne, tam jsme to jako dali dohromady a pak jsem vlastně přijel z Paříže na jeden víkend...“⁴²

Tento tvar vztahu umožňuje zúčastněným udržování a prodlužování romantické fáze vztahu⁴³ podporující i jistou otevřenost.

- Otevřené vztahy – v této kategorii odlišuje autor vztahy, které se stávají otevřenými v průběhu dlouhodobějších vztahů a ty, které byly takto nastaveny již od začátku. Otevřeným vztahem je myšlen vztah, který umožňuje oběma partnerům navazovat krátkodobé sexuální vztahy bez přerušení jejich dlouhodobého vztahu.

⁴⁰ TOMÁŠEK, Marcel. *Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice*, s. 97.

⁴¹ Tamtéž, s. 97.

⁴² Tamtéž, s. 97.

⁴³ Romantická láska tak, jak ji pojímá Anthony Giddens, je prvkem, který do osobních biografii vnesl prvek narativity. Tato narativita spočívá v mnohostranně vnímané a pocíťované reflexivitě láskyplného vztahu. Tato reflexivita se projevuje nejprve v zaměření sám na sebe, neboť romantická láska předpokládá sebezkuování, nahlížení na sebe a hledání svých vlastních citů ke svému partnerovi. Zásadní otázkou je hloubka vztahů a z ní vyplývající naděje na dlouhodobý vztah. Druhá rovina reflexivity se obrací k partnerovi a hledá, zda druhý je ke mně „komplementární“ a je doplněním mně samotného. Srov. GIDDENS, Anthony. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Portál. Praha 2012, s. 50–56.

- Přítel/kyně do nepohody – jak uvádí autor studie Tomášek, tento tvar vztahu je pro zúčastněné nejednoznačný, spíše se jedná o kamarádství, které přerůstá do sexuální sféry:

„Mám asi tak takové ty přítelkyně do nepohody, jakože velmi dobré kamarádky... Nevím, tak jako známe se moc dlouho asi, ale ne, nevím, nějak tam není asi ta společná nějaká potřeba plně sdílet všechno spolu... jako rádi se vidíme, samozřejmě to není tak, že vždycky, když se spolu vidíme, tak se spolu vyspíme.“ (27 let, student Damu)⁴⁴

- Hra na dokazování si – vztahy popsané v této kategorii se uskutečňují v rámci dokazování si atraktivity a přitažlivosti pro sexuální partnery.

C/ Typologie Marcely Linkové

Poslední typologii, kterou v naší práci uvedeme, bude typologie od Marcely Linkové.⁴⁵ Ta ve své klasifikaci lidí nežijících v trvalých a pevných partnerských svazcích vychází ponejvíce z již stávajících typologií.

- Společně, ale každý zvlášť – Za hlavní důvod života v singles považuje Linková finanční samostatnost, která umožňuje věnovat se vlastním zájmům, které tito lidé kladou ve svém životě na první místo.⁴⁶ Cituje výsledky výzkumu Mládí 1997, kde „57 procent mužů a 46 procent žen uvedlo, že člověk může být šťastný i bez partnera a bez dětí“.⁴⁷

Považuje za možné, že osoby žijící bez partnerského vztahu časem mohou navázat dlouhodobější známosti, ale v tom případě, jak je přesvědčena Marcela Linková, si zvolí vztah bez společného bydlení, tedy „living apart together“.

- Single „z donucení“ – jedná se o osoby, které by chtěly žít ve společných vztazích, ale z různých důvodů si nechtějí, nebo nejsou schopny najít partnera. Jako prioritní důvody udává Linková vysoké pracovní nasazení,

⁴⁴ TOMÁŠEK, Marcel. *Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice*, s. 99.

⁴⁵ Srov. LINKOVÁ, Marcela. *Singles: životní styl, nebo z nouze cnost? Přítomnost no. 2, 2002*, s. 45–47.

⁴⁶ Srov. Tamtéž, s. 46.

⁴⁷ Tamtéž, s. 46.

bolest z předchozího ukončeného svazku či vysoké nároky na svého budoucího partnera. Sama autorka přiznává, že delší život v osamocení, který dovoluje těmto lidem si vše řídit sám a nemuset se ohlížet na druhého, se po čase může stát překážkou společného sdílení, neboť s tím přichází nutnost omezování se a hledání konsensu.

- Single omylem – do této kategorie patří dle Marcely Linkové lidé, kteří by chtěli žít v dlouhodobém partnerském svazku, či snad dokonce uzavřít sňatek, ale situace na sňatkovém trhu způsobuje „spadnutí“ těchto osob do stavu singles. Změna ve sňatečnosti se udála po roce 1989 díky celospolečenským změnám způsobeným „sametovou revolucí“ a opětovným přilnutím našeho národa k západnímu civilizačnímu okruhu. Před tímto rokem byl průměrný věk prvního sňatku u mužů 24, 6 roku a u žen 21, 8 let. Ovšem v roce 1997 se tento věk posunul u mužů na 27, 7 a u žen na 25, 4 let. Podobná čísla dostaneme i při pohledu na průměrnou sňatečnost. V 80. letech minulého století vstupovalo do manželství ve věku 20 až 23 let 40-45 procent mužů a 42-44 procent žen. V roce 1997 se tyto hodnoty změnilly na 18 procent u mužů a 12 procent u žen. Lidé, kteří by tedy již ve věku 25 let byli před rokem 1989 v manželství, žijí v současné době jako singles.⁴⁸

1.2. Definice kvalitativního výzkumu

K průzkumu vybraného vzorku osob žijících ve stavu singles je nutné zvolit vhodnou metodu, která by poskytla pravdivý náhled do jejich života bez jakéhokoliv obtěžování z naší strany. Jako nejvhodnější se v tomto případě jeví metoda kvalitativního sociologického výzkumu, konkrétně technika nestandardizovaného rozhovoru.

1.2.1. Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum vznikl jako reakce na pozitivistický směr v sociologii. Tato výzkumná metoda stojí na přesvědčení, že jediné skutečné poznání je vědecké poznání. Vědecky lze tedy uvažovat pouze o empiricky pozorovatelných jevech.⁴⁹ V praxi

⁴⁸ Srov. LINKOVÁ, Marcela. Singles: životní styl, nebo z nouze ctnost? s. 46.

⁴⁹ Srov. KUBÁTOVÁ, Helena. *Metodologie sociologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, s. 31.

používá pozitivistický směr k výzkumu statisticky verifikovatelné metody. Jedná se například o ankety, dotazníky, standardizované rozhovory, kvantitativní obsahovou analýzu dokumentů. Tento druh tázání je ovšem omezen pouze na ověřování hypotéz a ve výsledku redukuje „sociální realitu například tím, že nebere v úvahu význam a smysl, který sociální realitě připisují aktéři sociálního života“.⁵⁰

Ale právě otázka vnímání sociální reality aktérů našeho výzkumu je nejdůležitější a je smyslem naší práce. Kvalitativní výzkum se tedy liší od kvantitativního především tím, že klade důraz na životní zkušenost respondentů, na jejich „pohled“ na svět, a především na otázku smyslu jevů a dějů tak, jak je v životě zažívají.⁵¹ Oproti kvantitativní metodě má kvalitativní výzkum nízkou reliabilitu, tedy opakování výzkumu nemusí přinést ty samé výsledky, ale na druhou stranu disponuje vysokou validitou, tedy výsledky výzkumu odpovídají realitě. Znamý sociolog Alan Bryman popisuje kvalitativní sociologickou metodu jako metodu kladoucí důraz na pohled z perspektivy subjektu, nevyhýbající se i detailům z každodenní reality se zaměřením na sociální a společenský kontext.⁵² Kvalitativní metoda je pro svoji šíři nástrojů a pro vliv kladoucí důraz na význam smyslu a subjektivního hodnocení často popisována pomocí negativního vymezení vůči metodě kvantitativní. Takto charakterizuje tuto metodu psycholog Michal Miovský: „Kvalitativní výzkum je přístupem, který pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality používá kvalitativních metod.“⁵³

1.2.2. Zásady kvalitativního výzkumu

Kvalitativní výzkum se realizuje většinou pomocí osobního a dlouhodobého kontaktu s respondenty a pro jeho úspěšnost se musí držet několika zásad:⁵⁴

⁵⁰ KUBÁTOVÁ, Helena. *Metodologie sociologie*, s. 119.

⁵¹ Otázka smyslu je nesmírně důležitá, neboť člověk jako osoba je nadán „touhou“ po smyslu. Tvar života každé osoby by měl, v ideálním případě, dávat této osobě smysl. Ztráta smyslu je považována za nejtěžší životní událost. Naše bádání bude zaměřeno především na otázku smyslu, konkrétně smyslu vzájemných vztahů, sdílení mezi mužem a ženou a v posledku i smyslu společného života v jedné domácnosti se sdílením financí a vyústěním vztahu v narození nového života.

⁵² Srov. BRYMAN, Alan. *Quantity and quality in social research* [online]. London: Unwin Hyman, 1988. Contemporary social research series; 18 [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10062941>.

⁵³ MIOVSKY, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, s. 17.

⁵⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. Praha: Portál, 2008, s. 166–172.

- Otevřenost – vůči osobám, jejich vztahům, životním biografickým a situacím, ve kterých se nacházejí.
- Subjektivita – otevřenost vůči subjektivnímu vnímání respondentů. Chce-li výzkumník rozumět subjektivním interpretacím zkoumaných osob, musí tyto jevy vnímat jejich očima.⁵⁵
- Procesuální charakter – je vlastní všem sociálním procesům a tento jev je potřeba v rámci kvalitativního výzkumu zohledňovat. Procesuální charakter nemají pouze zkoumané jevy, ale i výzkumné metody, interpretace a v neposlední řadě i sám výzkumník. Na tento jev je nutné při této metodě myslet, neboť výzkumník se vzhledem k objektu výzkumu pohybuje v hermeneutickém kruhu, do kterého vstupuje se svým předporozuměním (Vorverständnis), je sám proměňován a vytváří si nové předporozumění.
- Kontextuálnost – je hlediskem, na které musí být brán zřetel, neboť žádný sociální jev neexistuje sám o sobě, nýbrž je vždy součástí dalších, širších jevů. V praxi tedy musí výzkumník zohledňovat životní kontext respondenta, nezůstávat u úzkého pohledu a vnímat jevy integrálně.
- Reflexivita – je schopnost výzkumníka vnímat a reagovat na neočekávané situace, které se mohou v průběhu výzkumu objevovat.
- Induktivita – je součástí kvalitativní metody, neboť teprve až ze shromážděných dat se vyvozují závěry. Tato induktivita může být ovšem pro výzkumníka pastí, pokud vstupuje do výzkumu bez řádně promyšlené teorie a doufá, že se mu pomocí indukce podaří teorii z dostatečného množství dat následně vytvořit. Helena Kubátová působící na Katedře sociologie a andragogiky Filosofické fakulty Univerzity Palackého expresivně poznamenává, že tato špatně zvolená metoda výzkumu není ovšem vědou, ale pouze používáním zdravého rozumu.⁵⁶ Výzkumník by měl vstupovat do terénu vybaven teorií a měl by být stále připraven zvyšovat svou teoretickou citlivost. V terénu je třeba pracovat s teoretickými kategoriemi, které je nutno při konfrontaci se zkoumanou situací stále znova definovat.⁵⁷

⁵⁵ Srov. KUBÁTOVÁ, Helena. *Metodologie sociologie*, s. 131.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 152.

⁵⁷ Srov. SILVERMAN, David. *Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka*. Bratislava: Ikar, 2005, s. 73–85.

- Redukce informací – je pevnou součástí výzkumné práce zabývající se proměnlivou a „tekutou“ sociální realitou. Ovšem, jak poznamenává Miroslav Disman, o redukci informací nerozhoduje výzkumník, ale zkoumaná osoba.
*„Přirozeným systémem je tu respondentova zkušenost, znalosti, jeho postoje, pocity. Respondent není vtlačován do předem připravených schémat. Výzkumník vede zkoumanou osobu k tomu, aby ona sama vybrala vše, co je pro ni relevantní“.*⁵⁸

1.2.3. Validita výzkumných výsledků

Jak již bylo řečeno výše, kvalitativní metoda je ve srovnání s kvantitativní méně reliabilní – opakovaný výzkum nemusí poskytovat stejné výsledky, ale je více validní – výsledky korelují se skutečnými jevy. Otázkou vědeckého přístupu ovšem zůstává, jak tuto validitu ověřit. Bez snahy o toto ověření, mohou mít výsledky kvalitativního výzkumu v krajním případě až „anekdotickou povahu“.⁵⁹ Helena Kubátová navrhuje k ověření výzkumných výsledků tyto následující metody:⁶⁰

- Princip adekvátnosti – znamená kontrolu výsledků výzkumu empirického světa za pomoci samotného empirického světa. Podle Miloslava Petruska může tento princip přispět k tomu, „*abychom jenom neskládali individuální případy a pak z nich dělali případy průměrné*“.⁶¹
- Princip triangulace – je pokusem o porozumění skutečnosti na základě kombinace různých způsobů nazírání nebo různých zjištění. V praxi to znamená použít více respondentů a nad výsledky uvažovat z různých teoretických perspektiv. Touto metodou budeme validovat data i v naší práci, využijeme více tazatelů a pokusíme se použít více hledisek, ze kterých je budeme zkoumat.
- Princip falzifikovatelnosti – je známý od Karla Poppera⁶² a lze ho prakticky využít tak, že se pokusíme vyvrátit svoje původní předpoklady o výsledcích.

⁵⁸ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000, s. 290.

⁵⁹ KUBÁTOVÁ, Helena. *Metodologie sociologie*, s. 155.

⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 154–156.

⁶¹ PETRUSEK, Miloslav. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha: Karolinum, 1993, s. 112.

⁶² Vědecké teorie jsou ověřitelné. Ověřitelné teorie je možné na základě ověřovacího postupu zamítnout (a nahradit teoriemi jinými).

1.2.4. Metody získávání dat

Jak již bylo řečeno výše, kvalitativní metoda je založena na subjektivním vhledu a pozorování jevů a dějů. Smyslem není podat kvantifikovanou výpověď, ale spíše nalézt odpovědi na otázky smyslu a významu. Techniky sběru dat v rámci kvalitativní metody musí být tedy založeny na přímém reflexivním pozorování bez předem standardizovaných postupů. Kvalitativní výzkumník vstupuje do terénu vyzbrojen pouze rámcovou teoretickou představou, kterou neustále konfrontuje s empirií. Možností sběru dat je několik, my se soustředíme na ty nejzákladnější.⁶³

- Zúčastněné pozorování – technika založená na sbírání informací o zkoumaném jevu v jeho přirozených podmínkách. Může se jednat o situaci, kdy je výzkumník pozorovatelem, tedy neúčastní se dějů, nezasahuje do nich, pouze o nich má dostatečný přehled. V druhém případě může výzkumník přímo participovat na zkoumaných jevech. V této situaci prožívá výzkumník jevy a děje společně s objekty svého zájmu a tyto objekty si výzkumníkovy činnosti mohou, nebo nemusí být vědomy.
- Nestandardizovaný rozhovor, někdy také otevřený rozhovor – technika umožňující jednoduchý sběr dat pomocí rozhovoru. Tématem hovoru je většinou respondentova biografie. Řeč je tedy o vzpomínkách a interpretaci těchto vzpomínek. Výzkumník předloží aktérovi téma rozhovoru a v první fázi ho nechá hovořit, případně mu pomáhá pomocí obvyklých dialogických pomůcek jako je např. vyjadřování souhlasu pomocí kývání hlavou, slůvkem „hm“, pomocí dalších emocionálních vazeb. Pouze pokud aktér již neví, o čem mluvit, a přesto se výzkumník domnívá, že respondent má stále dost informací, dotazuje se ho jasnými a zřetelnými otázkami. Tazatel si musí být vědom, že nesmí svými otázkami, případně i řečí těla, jakýmkoliv způsobem hodnotit výroky zkoumaného. Kladná i záporná reakce na zjištěné údaje by mohla zásadním způsobem ovlivnit další průběh rozhovoru. Tazatel si musí dávat pozor, aby nekladl více otázek najednou a aby stále dostával relevantní informace. Také je potřeba odlišit komunikační šum, obzvláště, pokud se tazatel a aktér delší dobu znají. V začátcích rozhovoru je potřeba hovor více

⁶³ Srov. KUBÁTOVÁ, Helena. *Metodologie sociologie*, s. 160–166.

rozproudit, překonat psychické bariéry tazatele pomocí jednoduchých komunikačních pomůcek, například dotazů na cestu, počasí atd. Pokud se rozhovor blíží ke konci, měl by výzkumník prostřednictvím několika dobře zvolených otázek rozpoznat, zda aktér již nemá k tématu co říct a slušně se s ním rozloučit. Výběr místa, kde bude rozhovor veden, necháme na respondentovi, ale je doporučováno setkat se na „neutrálním“ území, například v kavárně.

Rozhovor je po celou dobu nahráván, s čímž je respondent samozřejmě dopředu seznámen. Metodou otevřeného rozhovoru budeme v naší práci postupovat i my, neboť téma vzájemného, případně i sexuálního, partnerského spoluzití lze nejlépe poznávat právě v rozhovoru. Tento rozhovor je samozřejmě důvěrný a tazatel musí být informován, že jeho životní příběhy budou v práci použity anonymně a bez jakékoliv možnosti bližší identifikace. Je třeba, aby mezi aktérem a výzkumníkem panovala důvěra. Aktér si musí být jist, že jeho životní příběh nebude dále sdílen. Před každým rozhovorem budou aktéři vždy o této diskrétnosti ujištěni. Z tohoto důvodu jsou i jména uvedená v práci změněna, samozřejmě se zachováním pohlaví. Originální jména a nahrávky jsou uloženy a je možné do nich nahlédnout.

- Kvalitativní obsahová analýza dokumentů – je třetí technikou sběru dat. V této metodě neklademe otázky respondentům, ale dokumentům. Může se jednat například o rodinné a osobní fotografie.

2. Cíl výzkumu

Zaměření naší práce směřuje k bližšímu porozumění života osob ve stavu singles. Zajímají nás jejich motivy, případně i přednosti a nevýhody tohoto života.

2.1. Singles a jejich život

Cílem našeho výzkumu je porozumění života osob žijících ve stavu singles. Pochopení důvodů, proč se do tohoto stavu dostaly, proč v něm setrvávají a jaké výhody a nevýhody jim tento způsob života přináší. Důraz budeme klást na společný habitat našich respondentů, tedy jestli v případě partnerského vztahu žijí spolu nebo odděleně, a jaké je k tomu vedou důvody. Sociolog Marcel Tomášek považuje partnerskou kohabitaci bez sdílení financí a bez uvažování nad společným potomkem také za druh života singles.⁶⁴ Pokud budou žít aktéři našeho výzkumu v této situaci, bude nás zajímat, proč nesdílejí své finance.

K dosažení cíle práce nás bude zajímat i vztah respondentů k manželství. Nejenom tedy k budoucí vizi manželství, ale především jejich hodnocení manželského svazku. Mnozí z aktérů již prošli tímto svazkem, který se jim rozpadl, a bude nás tedy zajímat jejich důvěra v tuto sociální instituci a případně jejich ochota uzavřít nové manželství. V současné době se množí nemanželské svazky osob se společnými financemi a společnými potomky,⁶⁵ zaměříme se na hodnocení těchto volných vztahů.

Dalším významným cílem naší práce je zjištění, jak respondenti vnímají sociální tlak na otcovskou a mateřskou roli. Otázka rolí je rozpracována v teoretickém kontextu práce a jak již bylo řečeno, domníváme se, že osoby žijící singles zažívají určitou formu konfliktu rolí. V této souvislosti, jak již bylo blíže popsáno v teoretickém konceptu, budeme analogicky k roli sociální uvažovat o „substanciální“ roli. Substanciální rolí myslíme bytostné povolání člověka ke vzájemnosti, respektive k touze ze svého „já“ učinit „ty“ druhé osoby a opačně. Je nutno znovu zdůraznit, že o této touze uvažujeme

⁶⁴ Srov. TOMÁŠEK, Marcel. Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice, s. 85.

⁶⁵ Srov. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*, s. 253.

jako o roli pouze analogicky a jsme si vědomi, že v pravém smyslu slova je pojem role sociálním konstruktem.⁶⁶

Ale právě konflikt mezi „substanciální“ a sociální rolí je jednou z příčin, proč stále více osob volí místo dlouhodobého vztahu krátkodobé kontakty bez společného bydlení. Tento analogický krok nám umožní uvažovat v rámci konfliktu rolí a v kontextu tohoto konfliktu pochopit a popsat jednání našich aktérů. Domníváme se, že otcovská a mateřská role je velmi často reflektována se silným tlakem na vysokou výkonnost. Média často představují mateřskou roli v rámci dvojitého výkonu, a to jak v zaměstnání, tak i v rodině.⁶⁷ V opačném smyslu je otec vnímán jako ten, kdo by měl převzít zodpovědnost za dítě, případně i jít na mateřskou dovolenou.⁶⁸ Média často převrací mužskou a ženskou roli, což může způsobovat strach vstupovat do této zodpovědnosti. Tyto role nejsou samozřejmě pevně dané a je možné je v rámci partnerské dohody prohodit. Tedy, že muž zůstává na mateřské dovolené a žena chodí do práce. Problém tedy není v samotné výměně rolí, ale v tlaku, který je společností a médii vyvíjen. V rámci nestandardizovaného rozhovoru budeme tedy aktérům klást otázky o jejich vnímání role manžela/lky a role otce či matky.

2.2. Formulace výzkumné otázky

S cíli výzkumu úzce souvisí téma výzkumné otázky. Jak již bylo řečeno, respondentům budou následující otázky kladeny jako rámcové téma celého rozhovoru, případně budou kladeny přímo, pokud se k nim zpovídání sám nedostane. V rozhovorech se zaměříme na tato témata:

- Habitat respondentů – tedy otázka společného sdílení domácnosti partnerů. Do úvahy přicházejí dvě možnosti. První, že partneři žijí ve společné domácnosti, a přesto nesdílejí finance. Druhá, že respondenti navazují partnerské svazky včetně sexuálních, ale nejsou ochotni se svými partnery sdílet společnou domácnost. Příklady otázek:

⁶⁶ Srov. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, s. 207–208.

⁶⁷ Filmy, zobrazují ženu jako perfektní matku a současně perfektní pracovnici: Koření života, Recept na lásku, Sexy 40.

⁶⁸ To samé, ale v mužské podobě: Noc v muzeu, Mrs. Doubtfire – Táta v sukni, Jak na věc.

Proč, když žijete ve společné domácnosti se svým partnerem, spolu nesdílíte také finance? Co vám ve sdílení prostředků brání, a za jakých okolností byste byli ochotni ke sdílení přistoupit?

Proč, když žijete v partnerských vztazích, nechcete sdílet jednu domácnost? Jaké důvody vás k tomu vedou, za jakých okolností byste založili společnou domácnost?

- Hodnocení manželství – respondentů se budeme ptát buď na hodnocení jejich minulých svazků a ochoty k uzavření nového manželství, případně na ochotu vstupovat do nového manželství či raději žít ve společné domácnosti „na hromádce“. Příklady otázek:

Jste ochotni v budoucnosti vstoupit do manželského svazku? Umíte si představit, že byste vstoupil/a se současným partnerem do manželského svazku?

Hodnotíte jako výhodnější a rozumnější žít v manželství, nebo „na hromádce“? V čem je lepší manželství a v čem společný život bez „razítka“?

Tlak společnosti na otcovskou a mateřskou roli – jak již bylo řečeno výše, společnost může vyvíjet tlak na podobu otcovské a mateřské role, který ne vždy odpovídá bytostnému povolání člověka. Vnímání tohoto konfliktu „rolí“ nás bude zajímat a soustředíme se na něj v rozhovorech s respondenty. Příklady otázek:

Jak vnímáte, že by měla vypadat vaše případná otcovská/mateřská role? Máte pocit, že se současná podoba otcovství/mateřství liší od otcovství/mateřství vašich rodičů?

- Obecné otázky – jsou důležité pro pochopení motivů a životních plánů našich respondentů. Příklady otázek:

Proč žijete sám/sama? Máte v současnosti vztah? Je tento vztah sexuální? Považujete svůj stav za dočasný, nebo trvalý? Jak hodnotíte svůj současný způsob života?

2.3. Způsob analýzy dat

Každý rozhovor je nahráván na záznamové zařízení a hned po skončení rozhovoru přepsán. Tato rychlost je důležitá pro přenesení pocitů z rozhovoru a pro zachování věcí, které byly vyřčeny „mezi řádky“. Z přepsaného textu jsou vyjímány výroky relevantní s cíli naší práce. Tyto výroky jsou poté analyzovány dle teoretického kontextu a následně představeny v této práci.

2.4. Výzkumný vzorek

Vzorek našeho výzkumu je sestaven z osmi osob, tří mužů a pěti žen. Všichni respondenti se nacházejí ve věku 29 až 41 let, jsou ekonomicky samostatní a v současné době žijí bez partnera. Všichni již prošli mnoha partnerskými svazky, jedna respondentka žila delší dobu v manželství. Účastníky výzkumu jsem hledala v okolí a okruhu svých známých, případně i jejich známých, nejedná se ovšem o osoby velmi blízké, například z okruhu rodiny, u nichž by jejich výpovědi mohly být ovlivněny jejich vztahem k mé osobě.

2.5. Osobní biografie respondentů

Respondenti byli na rozhovory zváni do kaváren, kde je neutrální prostředí. V těchto prostorech je možno hovořit otevřeně, přátelsky a neformálně. Otevřenost dotazovaných nám umožnila nahlédnout do skrytých zákoutí jejich vztahů, hovory byly vedeny velice otevřeně. Po úvodním váhání hovořila většina respondentů otevřeně a bez zábran, nevnímali jsme žádné signály indikující lež či záměrnou manipulaci. S vysokou pravděpodobností se domníváme, že všechny výpovědi a postavy v nich uvedené jsou pravdivé a skutečné. Z důvodu anonymity a zaručení diskrétnosti jsou jména a některá místa změněna. Před rozhovorem byl každý vždy upozorněn, že hovor bude nahráván, poté přepsán a použit pouze v této diplomové práci. Všichni respondenti souhlasili. V práci jsou uvedeny pouze výňatky rozhovorů, kompletní rozhovory jsou uloženy k případnému nahlédnutí.

2.5.1. Petra

Petře je 29 let, pracuje jako inspektorka UKZUZ, VŠ vzdělaná. Je svobodná a bezdětná. Sama žije jeden rok. Jak sama říká, táhne jí na třicet a už si myslí, že je nezdravé žít s rodiči a je čas vylétnout z hnízda. Od střední školy ji provází jeden vztah, ve kterém se k sobě opakovaně vrací a zase rozcházejí. Jednu dobu spolu v Americe čtyři měsíce bydleli. Jakmile se vrátili zpět do Čech, vztah se opět rozpadl. Takhle spolu chodí už 6 let, znají se 10 let. Petra chtěla ještě po vysoké škole cestovat, kdežto partner už chtěl společnou domácnost. Cítila, že je to nejspíš poslední možnost, kdy ještě může cestovat, než přijde práce, případně děti. Po této neshodě se rozešli úplně. Stále si umí představit s tímto partnerem i život v manželství. Jak sama říká, byli by vyrovnaný pár, ale až na zamilovanost, která už v tomto vztahu po letech není, ale na tu Petra stále čeká. Přesto se s partnerem vídá, mají se rádi, tolerují se, vychází spolu dobře. I tak neví, jak to vyřešit. Ráda by našla partnera, který „by viděl trávu růst“ (dokázal by s ní vnímat krásy přírody). Manželství by si jednou přála, stejně tak i rodinu. Petra pochází z věřící rodiny, sama je věřící a občas praktikující.

2.5.2. Dita

Ditě je 40 let, je rozvedená, VŠ vzdělaná. Z manželství má 3 děti, pracuje jako OSVČ. Je přátelská, komunikativní. Žije už sedm let sama, po tom, co žila 15 let v manželství. Snažila se vztah udržet, ale když začal směřovat, dle jejího vyjádření, do „*abnormálu*“, za hranice přijatelnosti a lidskosti (násilí, psychické týrání), došlo k rozvodu. Doteď je v soudním řízení o péči o děti. Pro Ditu je to hodně traumatizující dlouhodobá situace. V současné době nemá partnera, hledá jej přes seznamku jako jednu z dalších možností, jak se seznámit. Pokud by našla vhodného partnera, ráda by s ním žila v jedné domácnosti, ale má strach, jak sama říká, že se svým vnitřním nastavením „*neudá*“. To, že žije jako singles, jí naprosto nevyhovuje a nevidí v tom žádné výhody. Spíš je to pro ni zdroj frustrací. Tento způsob života ji nenaplňuje. Po rozvodu měla dva dvouleté vztahy, které ukončila, protože nevedly k partnerskému žití. Další vztahy byly pouze krátkodobé. S žádným z partnerů nežila ve společné domácnosti. Otázka důvěry je pro ni čím dál těžší. Čím víc zkušeností má, lidských příběhů zná, vnímá nebo zažívá, o to je horší uvěřit, že může přijít takový člověk, kterému bude důvěřovat, budou spolu budovat společný život. Dita je věřící, v současné době nepraktikující.

2.5.3. Aleš

Alešovi je 32 let, je provozní manažer, VŠ vzdělaný. Je svobodný a bezdětný. Sám žije dva roky, je to pro něj nezvyk, takové „*novum*“. Manželství je pro něj hodně důležité. Vidí v něm důležitý krok v rámci vztahu, ke kterému by měl vážný vztah směřovat. V současnosti nemá partnerku, se kterou by žil v jedné domácnosti. Má jeden vztah, který je na dálku, kdy dojíždí za jednou slečnou do Prahy. Vidají se jednou, dvakrát do měsíce. Jak sám říká, je to takový „*virtuální vztah, vztah nevztah*“. Není to to, co by hledal, co by chtěl, ale je to aspoň něco. Zkušenost bydlení v jedné domácnosti má, asi tři čtvrtě roku. Rozešli se dost ve zlém. Vztahy, které měl, nebyly moc dlouhodobé, což bylo zapříčiněno hlavně tím, že si po špatných předešlých zkušenostech drží odstup, má nedůvěru k lidem. Otevřít se nějaké partnerce pro něj není úplně snadné, chvíli mu to trvá, drží si svůj osobní prostor. Vláčí si s sebou bariéru, sám ji přirovnal: „*jako je zed' od Pink Floydů*“. Důvod, proč jsou singles sami, vidí v tom, že moc věří ideálům a málo řeší realitu. Ideál nikdy nebude odpovídat realitě. Kvůli hlouposti odmítnou vztah, protože nesplňuje představu o ideálu. V mnoha věcech se singles cítí výjimeční a chtějí najít také výjimečného partnera, a přitom se ztrácejí v tom, že život je hrozně obyčejný, až neuvěřitelně obyčejný. Aleš pochází z nevěřící rodiny a sám je nevěřící.

2.5.4. Klára

Kláře je 37 let, pracuje jako asistentka marketingu na poloviční úvazek, VŠ vzdělaná. Je svobodná a bezdětná. Léčí se s vážnou nemocí. Sama žije osm let. Je zvyklá žít sama. Není pro ni důležité být za každou cenu s někým, jenom proto, aby nebyla sama. Manželství rodičů se rozpadlo. Dětství tak prožila u babičky s dědou, kteří pro ni byli víc rodiči než její vlastní rodiče. Sama vstoupila do manželství, které se také rozpadlo. U manžela bylo všechno špatně, ať se snažila, jak se snažila. U druhého dalšího vztahu uvažovala také o manželství, ale po fyzickém napadení vztah ukončila. Jak sama říká, z partnerů byla spíš víc nešťastná než šťastná. V současné chvíli nemá vhodného partnera, se kterým by si dokázala představit společně soužití. Pokud by našla někoho, s kým by se shodla, ráda vstoupí do manželství, které je pro ni důležité. Partner by měl být věřící, aby s ním mohla sdílet společné hodnoty, lásku k Bohu. Manželství uzavřené v kostele je pro Kláru pevnějším svazkem. Novému vztahu se nebrání, ale po špatných zkušenostech, komplikovaných vztazích, je už opatrnější. Vlastní děti už z lékařského

hlediska mít nemůže, ale dětem partnera se nebrání a uvítala by je. Klára je věřící a nepravidelně praktikující.

2.5.5. Jitka

Jitce je 39 let, pracuje jako referentka v bižuterní firmě. Je středoškolsky vzdělaná. Je vdaná, ještě není rozvedená, ale už rok žije sama. Z manželství má jedno dítě. Je velmi přátelská, hovorná, vstřícná a otevřená. Manželství rodičů je pro ni velkým vzorem, bylo naplněné a perfektně fungovali jako rodina. Vlastní manželství měla také pěkné, hodnotí ho kladně. Problém začal narozením dítěte, kdy manžela odsunula na druhou kolej. To se ho dotklo a nenesl to dobře. Krizi řešili asi tři roky. Do toho přišlo úmrtí Jitčina otce, což pro ni byla velká ztráta a skončila na antidepresivech. Nakonec se od manžela odstěhovala pro jeho opakovanou nevěru a psychicky neúnosnou situaci. Jak říká, je lepší konec bolesti než bolest bez konce. Odešla až poté, když si byla jistá, že toho nebude litovat. V současné době partnera nemá. Po odchodu měla jeden vztah s mladším mužem, který jí pomohl jak psychicky, tak se znovu nabytím svého sebevědomí. Vztah nakonec ukončila, protože věděla, že pro budoucnost je to nerealizovatelné. Akorát by se okrádali o čas. Věděla, že to je pouze dočasné, na chvíli. Dalšímu případnému manželství se nebrání. Na jednu stranu je to pro ni jen kus papíru, ale na druhou stranu je to důkaz, že ten druhý s vámi počítá, chce s vámi strávit život. Ale není to pro ni po předchozích zkušenostech tak důležité. Jitka je nevěřící.

2.5.6. Filip

Filipovi je 41 let, žije se jako řidič kamionu. Má středoškolské vzdělání bez maturity. Nikdy nebyl ženatý, má jedno dítě. Sám žije 3 roky. Zatím ještě nenašel partnerku, se kterou by si rozuměl a se kterou by měl společné názory. Měl dva vztahy, kdy s partnerkou bydleli ve společné domácnosti. V jednom ze vztahů došlo i na žádost o ruku, ale nebyl si jistý, zda je to opravdové, to, co by chtěl mít. Vztah nakonec nedopadl a rozešli se. Dokázal si představit, že by se k sobě vrátili, dělal pro to všechno, ale už bylo pozdě. Rozchod si dává za vinu. V současné době má vztah zatím jen kamarádský, který by si ale dokázal i do budoucna představit jako manželství, kterému se nebrání. Má podmínku, že budoucí partnerka, bude muset přijmout i jeho syna tak, jako je on ochoten

přijmout její děti, pokud by nějaké měla, a vychovávat je společně jako sourozence. Je konvertita, věřící, pravidelně praktikující.

2.5.7. Lucie

Lucii je 29 let, pracuje ve stavebnictví. Je VŠ vzdělaná. Pracuje a zároveň ještě studuje, dělá si pilotní průkaz na Cesnu. Líbí se jí cizinci hlavně z jižních zemí, například Italové, Francouzi, Libyjci a Albánci. S některými chodila a dodnes s nimi udržuje přátelský vztah. Měla jeden vztah, kdy žila s partnerem v jedné domácnosti asi čtyři a půl roku. Vztah byl nevyrovnaný, vše obstarávala ona, od úklidu přes nákupy a vaření, včetně finanční stránky. Přítel nedělal nic, ani nepracoval. Před rozpadem vztahu zjistila, že se nechal vydržovat muži, se kterými měl i intimní poměr. Vztah přestal fungovat už dříve, asi po roce. To, že ve vztahu vydržela po takovou dobu přičítá své neznalosti ve vztazích a tolerantnosti. Očekávala zlepšení, že to nějak půjde. Nechtěla vypadat před rodiči špatně. V současné době má vztah na dálku, partner je na tři čtvrtě roku ve Švédsku. Není to úplně její vysněný muž, ale jak říká, je to partner do života. O manželství jí moc nejde, není to její priorita. Děti nechce mít ani v budoucnu. Ráda by hodně cestovala a budovala si kariéru. Lucie je nevěřící.

2.5.8. Jiří

Jiřímu je 33 let, pracuje jako administrativní pracovník ve farnosti. Je svobodný a bezdětný, VŠ vzdělaný. Sám žije 10 let. Rád utrácí peníze za hezké věci, oblečení. Měl těžké dětství, otec byl alkoholik. Otázka manželství rodičů je pro něj hodně citlivá a hodnotí ho spíš s rozpaky. Přesto jako rodina nějak fungovali, drželi při sobě. Rodiče se nikdy nerozvedli, rodina zůstala pohromadě a tatínek se opakovaně léčil. Jiří je singles hlavně pro tuto negativní zkušenost v pubertě, zanechala na něm následky. Má strach ze svého selhání, stále má před očima svoji rodinu. Nejde do vztahu naplno. Když pocítí, že by ze vztahu mohlo vzejít i něco víc, ucukne. Měl pár krátkodobých vztahů, ale jak sám říká, byly to spíš jen pokusy o vztahy. Společné bydlení ho odrazovalo. Jeden vážnější vztah měl, ale rodiče té slečny do něj zasáhli, neschvalovali ho. V současné době nikoho nemá, je vyrovnaný, není frustrovaný. Naučil se žít tímto způsobem života. Nikdy s žádnou partnerkou nežil, žije pouze sám. Společné bydlení ho odrazovalo. Má kolem sebe hodně kamarádů, kteří takto žijí. Na tomto způsobu života nevidí nic divného. Je to

pro něj normální. Paradoxně by si manželství uměl představit a přál by si ho. Je z věřící rodiny, sám věří a je pravidelně praktikující.

2.5.9 Souhrnné zobrazení

Osobní biografie jednotlivých respondentů jsou samozřejmě velice různorodé. Pro přehlednost ji zobrazíme v souhrnné tabulkové formě.

Respondent	Žije sám/ počet let	Status	Soužití v jedné domácnosti	Současné partnerské vztahy
Petra	Ano/1 rok	Svobodná	Ano/4 měsíce	Na dálku
Dita	Ano/7 let	Rozvedená	Ano/15 let	Nemá/hledá
Aleš	Ano/2 roky	Svobodný	Ano/3/4 roku	Na dálku
Klára	Ano/8 let	Rozvedená	Ano/4 roky	Nemá
Jitka	Ano/1 rok	Nerazvedená	Ano/10 let	Nemá/hledá
Filip	Ano/3 roky	Svobodný	Ano/5 let	Nemá/hledá
Lucie	Ano/1 rok	Svobodná	Ano/4 roky	Na dálku
Jiří	Ano/10 let	Svobodný	Nikdy nežil	Nemá/nehledá

Tabulka č. 1 – Souhrnné zobrazení respondentů

3. Interpretace výsledků výzkumu

Sociologický výzkum, který jsme provedli na vzorku osmi respondentů, budeme interpretovat z několika hledisek. Nejprve zařadíme naše respondenty do jednotlivých typologií tak, jak jsme je představili na začátku práce. Dále se zaměříme na životní stav respondentů a na objasnění důvodů, proč žijí ve stavu singles. Poté budeme zkoumat výhody a nevýhody tohoto stylu života tak, jak je nám sdělily samy tázané osoby. Pokusíme se interpretovat výhody a nevýhody společného soužití a v závěru se budeme snažit nalézt či nenalézt korelace mezi vírou respondentů a jejich vztahy.

3.1. Zařazení do typologií

Respondenty našeho výzkumu jsme zařadili do jednotlivých typologií tak, jak byli představeni v metodologické části práce. Pokusíme se na základě našich výsledků, byť v omezeném počtu účastníků, zhodnotit, zda tyto představené typologie singles odpovídají skutečným a reálným životním situacím.

3.1.1. Typologie podle Petra Steina

Dobrovolní dočasní	Dobrovolně stabilní	Nedobrovolně dočasní	Nedobrovolně stabilní
Petra, Lucie	Jiří, Klára	Dita, Filip, Jitka, Aleš	Nikdo

Tabulka č. 2 – Typologie podle Steina

Jak můžeme vidět, většina respondentů se nachází ve skupině „Nedobrovolní dočasní“. Je zajímavé, že skupina „Nedobrovolně stabilní“ zůstává neobsazena. Jak píše Peter Stein, jedná se o často o vdovy a vdovce, kteří se, nejspíš i z důvodů věku našich respondentů, nedostali do výběru.

3.1.2. Typologie podle Arthura Shostaka

Rozpolcení	Toužící	Odhodlaní	Politováníhodní
Petra, Lucie	Dita, Aleš, Filip, Jitka, Klára	Nikdo	Jiří

Tabulka č. 3 – Typologie podle Shostaka

V této typologii je většina dotazovaných zařazena do skupiny „Toužící“. Odpovídá to skutečně jejich přání, neboť každý z nich hledá další vztahy. Opět jedna skupina zůstala neobsazena, všichni z dotazovaných touží změnit svůj současný stav.

3.1.3. Typologie podle Marcela Tomáška

Ženatí/vdaní milenci a milenky	Víkendové manželství	Vztahy na dálku a „nárazovky“	Otevřené vztahy	Přítel/kyně do nepohody	Hra na dokazování si
Dita, Jitka, Klára	Aleš, Petra	Aleš, Petra	Nikdo	Filip	Lucie

Tabulka č. 4 – Typologie podle Tomáška

Opět jedna skupina, konkrétně „Otevřené vztahy“, zůstává neobsazena. Zajímavější ovšem je, že respondenta Jiřího nelze zařadit do žádné kategorie. Jiří trpí alkoholismem svého otce a bojí se z důvodů vlastního selhání navázat hlubší osobní vztah se ženou: „*Asi se bojím svého selhání, protože tam vidím pořád tu moji rodinu, to, že to nebylo ideální. A tak se bojím, abych tak nedopadl já. Nejdou do vztahu naplno. Když pocítím, že by tam mohlo být něco víc, tak cuknu!*“ Typologie osob singles dle Marcela Tomáška nepočítá s osobami, které se bojí vztahů a z těchto důvodů do nich nevstupují.

3.1.4. Typologie podle Marcely Linkové

Společně, ale každý zvlášť	Single „z donucení“	Single omylem
Lucie, Aleš	Dita, Jitka, Jiří, Filip, Klára	Petra

Tabulka č. 5 – Typologie podle Linkové

Typologie Marcely Linkové plně pokrývá vztahové situace našich respondentů, přičemž většina z nich patří pod skupinu „z donucení“.

3.2. Hledání důvodů

Je zřejmé, že každý z dotazovaných bude mít svoje důvody, proč se dostal do životního stavu singles. Přesto můžeme vysledovat tendence, které spojují různé respondenty a které mohou dokonce v našich výsledcích převažovat. Kromě Jiřího, který nikdy v životě neměl dlouhodobější partnerský vztah, vidíme u všech ostatních účastníků jako hlavní důvod různou míru zklamání z předchozích vztahů. Tyto výsledky našeho průzkumu boří zažitou představu o životě singles, kteří si tuto formu partnerských vztahů údajně vybírají dobrovolně, aby využili všech možností, které jim může poskytnout svoboda a volnost.

Respondent	Důvod rozpadu	Současný partner
Petra	Návrat do ČR z USA	Vztah na dálku, chybí zamilovanost
Dita	Nedůstojné zacházení	Nemá, hledá přes seznamku
Aleš	Neshody, nevěra	Vztah na dálku
Klára	Cholerické chování, věčná nespokojenost se vším, neshody	Nemá vztah
Jítka	Opakovaná nevěra, nedůvěra	Nemá vztah
Filip	Nevěra, sobeckost, nedůvěra	Zatím kamarádský vztah na úplném začátku
Lucie	Neshody ve všem, nevěra	Ano, možnost tu je
Jiří	Nezažil	Nemá vztah

Tabulka č. 6 – Partnerské stavy respondentů

3.2.1. (Ne)dobrovolnost

Všichni účastníci našeho průzkumu, až na Jiřího, se dostali do stavu singles nedobrovolně. O Jiřím již bylo řečeno, že svůj stav udržuje dobrovolně z důvodů svého strachu ze selhání, které pozoroval u svého otce alkoholika. Klára ve svých vyjádřeních akcentuje určitou pohodlnost osamoceneného života, jenž se liší od života v partnerském

vztahu, který již ze své podstaty vyžaduje určitou energii, kterou je nutno vynakládat na společný život: „*Když jsem byla vdaná, tak jsem neustále dostávala vynadáno za to, že jsem si šla lehnout, když jsem unavená, nebo že ležím, když marodím. Ted', když jsem sama, tak si ten den přizpůsobím tak, jak potřebuju, podle sebe a nikdo mi nic nezakazuje, nepřikazuje, nenadává. Prostě když jsem odpoledne unavená, jdu si odpoledne lehnout.*“ Podobná vyjádření spojující náročnost společného života s nepochopením, případně nezájmem partnera, vyjadřuje většina našich respondentů. Jejich předchozí vztahy ztroskotaly na vzájemných neshodách, sobeckosti, nedůvěře a v nezanedbatelném počtu i na nevěře.

Aleš sám hovoří o svých dřívějších špatných zkušenostech, které mu brání navázat dlouhodobý vztah:

„*...i když jsem neměl moc dlouhodobý vztahy, což bylo zapříčiněný asi hlavně tím, že si držím odstup, což je na základě dřívějších zkušeností, protože já mám trošičku nedůvěru k lidem. V intimním vztahu si držím svůj osobní prostor, což je pro mě dost důležitá věc. Otevřít se nějaký holce není úplně jako hned, mně to jakoby chvílku trvá. Něco jako zeď od Pink Floydů, takovou bariéru si trošičku vláčím s sebou.*“

Zranění z minulých vztahů, které ztěžují navázání nového interpersonálního vztahu založeného na vzájemnosti, jsou rizikem, který provází každý pokus o otevření se a přijetí druhé osoby. Pokud se osoba setkává s druhou osobou, nemusí vždy docházet ke vzniku vzájemného osobního vztahu, ale v případě, že jedna z osob přistupuje ke druhé čistě věcně, bez ochoty přijmout její „já“ a stát se „ty“ druhého člověka, hroutí se „základní osa dialogu, která vede od 'já' k 'ty'“.⁶⁹ V tomto případě místo vzájemnosti přijde „účelové“, utilitaristické používání druhé osoby k naplnění svých vlastních zájmů. Druhý člověk není tedy mé „ty“, ale pouhé „ono“. Nedochází k vzájemnému přijetí, jenž je podmínkou každého láskyplného lidského vztahu. Účastník našeho průzkumu Aleš popisuje svoji neochotu přijímat a odevzdávat se v interpersonálním vztahu pomocí metaforického přirovnání ke „zdi od Pink Floydů“. Naším cílem není ovšem jakýmkoliv způsobem toto chování odsuzovat, neboť vzniklo jako ochrana vlastního „já“ právě před již zmiňovaným účelovým použitím.

⁶⁹ POLÁKOVÁ, Jolana. *Smysl dialogu. O směřování k plnosti lidské komunikace*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 17.

V této souvislosti je třeba poznamenat, že proces „setkání“ dvou osob není vůbec jednoduchý a může se stát pro obě jednající osoby velmi bolestivým. V momentě, kdy:

„...hledím směrem k druhému jako ‚já‘, otevírám se a ukazuji se. Jenže tento vztah zůstává nedokončený, pokud nedochází ke stejnému pohybu i od mého protějšku tím, že mě druhý přijme jako své ‚ty‘. ...Pokud se to nestane, zůstane vše nedokončené a bolestivé. Vzniká dokonce pocit vydanosti; stává-li se totiž člověk druhému opravdovým ‚ty‘, projevuje ochotu, která musí být nějak opětována, pokud nemá být dotčena jeho čest.“⁷⁰

Naši respondenti se často setkávali s tím, že se otevírali druhým lidem, doufali v plné interpersonální přijetí, a dostalo se jim často vztahu čistě účelového a věcného. Tyto situace působí veliká zranění a dochází často k rezignaci na další pokus o navázání vztahu, případně k „odstupu a zdím“. Zvěcnění vztahu, či přímo věcný přístup od partnera zažívali téměř všichni respondenti výzkumu. Dita při dotazu, proč ztroskotaly všechny její předchozí vztahy, odpovídá takto:

„No, na tom, že ta láska, kterou člověk cítil, blízkost k tomu druhému člověku, nešla převést do plnohodnotného vztahu, do partnerského žití. Ale hlavně, že vztah dojde, nevím, jestli to je ve všech vztazích, do takové fáze, že pokud se to nepřeklene někam dál, tak se z toho stane, nebo se to stalo z té druhé strany, že ty lidi si tě přestanou vážit. Nebo sklouznou do toho svého stylu, že tě vlastně jako využívají. Pak se ty nůžky začnou otevírat, co ty dva chtějí. Ten jeden to chce udržet v téhle užívací rovině, druhý chce vztah.“

Dita vidí hlavní příčinu narušení personálního vztahu v neproměnění romantické fáze lásky do fáze láskyplné osobní vzájemnosti a vytvoření společného „my“, které by mohlo být případně i otevřeno vzniku nového života.

3.2.2. Akcent svobody

Můžeme se domnívat, že silným důvodem, proč se naši respondenti stali singles nebo proč v tomto stavu zůstávají, je důraz na svobodu. Pokud uvažujeme o lidském bytí, musíme vnímat jako jednu z jeho hlavních charakteristik schopnost sebevlastnictví, tedy

⁷⁰ GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*, s. 113–114.

vědomí sebe sama.⁷¹ Toto sebevlastnictví se projevuje ve dvou modalitách jako vědomí sebe sama a jako sebeurčení neboli svoboda vůle. Díky tomu se může osoba sama rozhodovat, s čímž samozřejmě souvisí i následná odpovědnost za tyto svobodné skutky. Svobodou je člověk samozřejmě obdarován jako obraz Boží, ale v řádu přirozenosti vzniká svoboda díky odstupu člověka od světa, od věcí v okolí a od vlastní pudové přirozenosti.

„...člověk je sice odkázán na bezprostřednost předem daného, toto dané však vlastním poznáváním, jednáním a utvářením, stále novými vynálezy a objevy ustavičně prostředkuje ve svůj lidský svět... Základní struktura lidského chování je 'zprostředkovaná bezprostřednost' jakožto oddálení od bezprostředního a jako samotné zprostředkování. Zprostředkovaná bezprostřednost je v podstatě tím, čemu říkáme svoboda.“⁷²

Svoboda tedy znamená nebýt vázán světem a pudy, a současně poskytuje prostor pro lidské sebeuskutečnění. Svoboda je tedy podstatným prvkem lidské osoby, a své vyjádření musí nalézt i v personálních partnerských svazcích. Bez osobní svobody a svobodné vůle by žádný vztah nemohl být skutečně vzájemný, neboť proces odevzdávání se a přijímání⁷³ je integrální součástí interpersonální relativity. Ovšem stejně tak, jako svým „ano“ může kdokoliv vztahu přitakat, může ho i odmítnout. Lidská svoboda nesmí být nijak umenšena.

Účastníci našeho výzkumu ve svých odpovědích velice často zmiňovali svoji svobodu. Volnost, možnost si dělat, co chci, nezávislost, jsou dle jejich vyjádření hlavní důvody, proč zůstávají singles: „... pak jsem byla asi půl roku sama. Měla jsem se moc dobře, vyhovovalo mi to. Nemusela jsem se na nikoho ohlížet, mohla jsem jít, kam jsem chtěla, kdy jsem chtěla. (Lucie).“ Je zřejmou pravdou, že ve vztahu se musí partneři vzájemně respektovat a tolerovat, což, z určitého pohledu, může s sebou přinášet omezení svobody. Na druhou stranu vzájemné sdílení osobních svobod každého z partnerů může působit pozitivně na zkvalitňování a hlubší prožití bytostné svobody člověka. Známy citát, že „moje svoboda končí tam, kde začíná tvoje svoboda“ přestává v láskyplném vztahu platit, neboť svobody obou partnerů se vzájemně prolínají a jeden

⁷¹ Srov. CLARKE, W. Norris. *Osoba a bytí*. Vyd. 1. V Praze: Krystal OP, 2007, s. 50.

⁷² CORETH, Emerich. *Co je člověk? Základy filozofické antropologie*, s. 68–69.

⁷³ „Odevzdávám se ti a přijímám tě“ jsou dle našeho mínění jedny z nejdůležitějších slov manželského slibu, neboť právě touto vydaností a receptivností ke druhému vzniká skutečný láskyplný vzájemný vztah manželů.

je garantem svobody druhého. Toto zkvalitnění svobodné vůle ve vztahu naplněném vzájemností je ukotveno ve stvořenosti člověka, neboť ten je „*ve své nesoběstačnosti, otevřenosti a vztahovosti obrazem Trojice*“.⁷⁴ Věčnou otázkou zůstává, zdali jsme schopni takového vztahu, zda tomu nebrání hříchem narušená přirozenost člověka, neodolatelné tíhnutí ke zlému. Z výsledků našeho kvalitativního výzkumu také vychází, že všichni účastníci ve svých předchozích vztazích trpěli sobeckostí, panovačností, či případně i nevěrou a k ideálu, ke kterému jsme všichni jako osoby povoláné, se nepodařilo ani přiblížit. Jitka, která se rozešla s manželem z důvodů nevěry, se k tématu svobody bez omezení daných životem v páru vyjadřuje takto:

„Výhody v tom, že žiju sama, to má takový, že jsem se dostala z toho stresu. Mám víc času i sama na sebe. Ted' jsem v úplný pohodě. Za ten klid to stojí. Plně se věnuju věcem, na který jsem za poslední dva tři roky neměla čas.“

Lidi, kteří takto touží obnovit svoji svobodu po jejím utlačování v partnerském svazku, nemůžeme v žádném případě soudit. Jak jsme již řekli, svoboda je bytostnou součástí člověka a její potlačování je potlačováním lidské osoby v její celistvosti. Nelze se divit, že lidé, kteří prošli těžkými vztahy, raději volí samotu, ve které jejich důstojnost není nijak umenšována.

Na stranu druhou máme ve výsledcích výzkumu i vyjádření opačná, která neoceňuje tolik samotnou individuální svobodu, ale vnímá velký význam svobody sdílené. Jak jsme již psali výše, individuální svoboda je velmi cennou a podstatnou součástí lidské osoby. Svoji finalitu ovšem nenachází sama v sobě, ale právě ve sdílení, ve vzájemnosti, neboť „*Být osobou znamená být bytostně zaměřen k osobnímu bytí druhého. Člověk dosahuje své plné osobní realizace a rozvinutí jen ve výkonu tohoto osobního vztahu*“.⁷⁵ Lidská osoba i se svojí svobodou je povolána ke sdílení a vycházení ke druhému. Trajektorie tohoto pohybu by měla směřovat k úplnému perichoretickému sdílení ve vzájemném obdarování a přijímání. Pokud toto vycházení nenalézá svůj protějšek, může se svobodná cesta směřující od osoby k osobě deformovat a bytostné povolání člověka ke sdílení v lásce se může zakřivit do bludného kruhu vracejícího se zpět, v němž jedinec ustavuje sám sebe jako horizont svého putování. Toto putování, byť se na začátku může jevit jako

⁷⁴ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Nikdy nekončící zápas o člověka. Lidská osoba ve světle christologie a trinitologie. In BEDŘICH, Martin; MOHELNÍK, Benedikt; PETRÁČEK, Tomáš; SCHMIDT, Norbert (eds.). *In Spiritu Veritatis* Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP. Praha: Krystal OP, 2008, s. 304-305.

⁷⁵ CORETH, Emerich. *Co je člověk? Základy filozofické antropologie*, s. 155.

dobré a navýsost svobodné, se nakonec může stát hlubokou osamělostí a smutnou cestou bloudění bez konce. Nepodporuje-li lidská svoboda vycházení mého „já“ a bezpodmínečné přijímání „ty“, vede druhého člověka k osamocení, izolovanosti a v konečných důsledcích i ke ztrátě svobody, neboť ta se, metaforicky řečeno, promění ve „zlatou klec“ a „průsvitné vězení“. Účastnice výzkumu Dita svůj vztah ke svobodě popisuje takto:

„Spousta lidí mi říká, tak si užij, tak se bav, nemusíš bejt vázaná, nemusíš mu nic slibovat, jít támhle s někým jiným, což pro ty lidi v pevném svazku bývá problém. Já si můžu říct, pojedu dneska na skály lézt támhle s tím, zejtra si pojedu na kolo s jiným, a neznamená, že s nima něco mám, ale nikomu to nevadí, nikomu do toho nic není. Manželovi nebo partnerovi bych to těžko vysvětlovala. Já bych s tím sama osobně měla problém. Jo občas za nějakou aktivitou fakt můžeš jít s jinýma lidma, ale nemůžeš takhle žít. Ono to zní rámcově pohodově, ale mě to nenaplňuje. Spíš je to pro mě frustrace.“

Jak můžeme vidět, Dita oceňuje individuální svobodu, ale současně intenzivně vnímá, že tato svoboda není naplněná, směřuje pouze sama k sobě a nenalézá svůj odraz, svůj horizont ve svobodě druhé svobodné osoby. Můžeme se domnívat, že Dita bytostně vnímá, že její svoboda by měla být ukotvena a vázána na svobodu svého partnera.

Na příkladu respondentů můžeme silně vnímat svobodu jako určující prvek, proč zůstávají singles. Svoboda je pro každého z nás nesmírně cenná a jakékoliv její utlačení vede k touze prosadit svoji svobodu a individualitu i na úkor lidské vztahovosti. Dita ovšem narušuje částečně představu oné volnosti a touží svoji svobodu, samozřejmě svobodně, sdílet s druhou, svobodnou personalitou. Můžeme se domnívat, že toto sdílení svobodných svobod je naplněním lidského povolání ke vztahovosti.

3.2.3. Vliv rodičovského vzoru

V této části se pokusíme na základě výsledků výzkumu zhodnotit, jaký vliv na životní peripetie respondentů, a na jejich vztah k institutu manželství, měla rodina, ve které vyrůstali. Pokusíme se najít souvislost mezi kvalitou partnerského svazku rodičů, mezi tím, jestli byl našim respondentům tento svazek vzorem a jejich vztahem k manželství. Zajímá nás tedy otázka, zdali vzor manželského soužití rodičů má vliv na vztah našich respondentů k jejich vlastnímu manželství.

Je zřejmé, že vyjádření tázaných o vztazích jejich rodičů budou ryze subjektivní, vnímané víceméně z perspektivy dítěte, ale pro účely našeho výzkumu dostatečné. Většina respondentů tvrdí, že vztah jejich rodičů byl pro ně významný a částečně i příznávající jeho vliv na svá současná rozhodnutí. Nejvíce tento vliv můžeme pozorovat u Jiřího, který měl otce alkoholika:

„Manželství rodičů si vážím v tom, že to ustáli, přečkali těžkou krizi, několikrát, opakovaně. Já nedokážu sám ze sebe odpustit, vnitřně to tam pořád ve mně je. Nedokážu říct: „Táto, děkuju, žes to vydržel!“ nebo „Vážím si toho, odpouštím ti všechny ty momenty.“ To já nedokážu. Takový to vnitřní uzdravení nejsem schopnej udělat. Nikdy to nebyl ideál rodiny, ale rodina fungovala jako taková normální průměrná rodina. Nic dokonalýho, nic ideálního, ale byli jsme spolu. Myslím si, že to, že jsem singles, je následek tohodle mého prožívání v pubertě. Vybavuju si momenty z toho období, kdy jsem si řek, já rodinu mít nechci. A dneska si říkám, doprčic, řekl jsem to jako: Pane Bože, já takovouhle rodinu nechci, to budu radši sám. Bral Bůh má slova vážně, si říkám? Kdyby to bylo špatný, tak to pro mne Pán Bůh nechce! Můžu prosit o odpuštění, aby mi vrátil ten můj slib? Tohle si říkám rozumově, ale nedokážu to udělat. Nejsem schopen udělat ten krok k tomu odpuštění. Já tu rodinu nechci. A že se nikdy neožením.“

Jiří na jednu stranu oceňuje schopnost rodičů překonávat krize. Uvědomuje si, že jeho matka vnímala hodnotu manželství i přes problémy a zklamání, která jí přinesl život s alkoholikem. Ačkoliv si Jiří uvědomuje tento matčin zápas o rodinu, hlouběji ho zasáhlo zklamání z otce. Zřejmě se identifikoval s otcovskou postavou a dospěl k názoru, že u něho taktéž hrozí tato možnost. Možnost zklamání je pro něho takovou zábranou, že odmítá jakýkoliv vztah. V případě Jiřího můžeme pozorovat přímý kauzální vliv kvality vztahu rodičů na kvalitu vztahu jejich dětí, v tomto případě Jiřího.

Odlíšným způsobem vnímá problematické vztahy rodičů Aleš. Jeho rodiče se rozvedli, jako dítě to vnímal jako křivdu, ale nezanechal to na něm podobné jizvy jako na Jiřím, který právě po zkušenostech se svým otcem dosud nenavázal partnerský vztah. Aleš se v rozhovoru vyjádřil takto:

„Rozvedli se, to nehodnotím dobře, na druhou stranu se o nás pořád starali oba dva. Není u mne nějaká nechut' k jednomu nebo druhému rodiči (zůstal u matky). Ale jako na každý dítě, který je z rozvedené rodiny, to nějaké následky na mě nechalo, ale nemyslím si, že zásadní. Spíš je to takový, že jako dítě by chtělo, aby rodiče byli spolu, když je

člověk starší, tak tomu rozumí, nicméně pořád je ve mně, že jsem z rozvedený rodiny. V současné době jsou rozvedený rodiny tak jako standard, že to úplně tak nebere nikdo jako důležitou věc.“

Jak vidíme, Aleš vnímá rozvod svých rodičů jako něco, co nijak nevybočuje ze standardních situací ostatních rodin. Podotýká, že určitě nese nějaké následky rozvodu, ale není si vědom jaké. Tento jeho ambivalentní vztah k partnerství rodičů vyjadřuje i svým očekáváním do budoucna: *„Manželství je pro mě hodně důležité. Je to pro mě takovej důležitěj krok v rámci vztahu, vlastně takovej ten nejdůležitější, každej vztah by měl k tomu směřovat“*. I přes rozvod svých rodičů, Aleš neztratil důvěru v institut manželství a uvědomuje si jeho důležitost v zakotvení vztahu.

Pozitivní zkušenost se vztahem svých rodičů zažila Petra: *„Rodiče nejsou rozvedení, to je asi důležitá informace v dnešní době. Jsou oba pro sebe prvním partnerem. Chodili spolu nejdřív 8 let, a potom se vzali, mají dvě děti, a stále jsou spolu. Myslím si, že manželství mají pěkný.“* Vliv manželství rodičů na své budoucí rozhodnutí si sama respondentka uvědomuje a přiznává: *„Oni sami o sobě jsou pro mne, dá se říct vzorem, takže i to manželství je pro mne vzorem.“* V případě Petry můžeme pozorovat přímou souvislost mezi její osobní zkušeností v rodině a rozhodnutím do budoucna, i když v současné době žádného trvalého partnera nemá.

Jméno	Předchozí vztahy	Současné vztahy	Zkušenost se svazkem rodičů	Vzor rodičů	Vztah k budoucímu manželství	Funkčnost rodiny
Petra	Jeden dlouhodobý, dva kratší	Stále trvá první dlouhodobý	Trvá a je hezké	Ano	Důležité	Ano
Dita	Manželství trvající 15 let, dva dvouleté vztahy	Momentálně nemá vztah	Trvá a jsou doposud spolu, i přes neshody	Ne	Důležité	Ano
Aleš	Jeden vztah ve společné	Vztah na dálku	Rozvedení	Ne	Důležité	Ano

	domácnosti, další kratší					
Klára	Rozvedená, jeden vztah delší a poté jeden kratší	Momentálně nemá vztah	Rozvedení	Ne	Důležité	Ne
Jitka	Nerozvedená, společně v manželství 10 let, jeden krátkodobý vztah	Momentálně nemá vztah	Matka je vdova	Ano	Není až tak důležité 50:50	Ano
Filip	Jeden pětiletý vztah, jeden tříletý, dále jen krátkodobé vztahy	Přátelský vztah, který si umí představit i do manželství	Trvá a jsou doposud spolu	Ano i ne	Důležité	Ano
Lucie	Jeden vztah čtyřletý, další krátkodobé	Vztah na dálku	Trvá, předtím oba rozvedení	Ne	Není důležité	Ano
Jiří	Jeden kratší vztah	Momentálně nežije ve vztahu	Trvá a jsou spolu	Ne	Důležité	Funkční

Tabulka č. 7 – Situace rodičů respondentů

Ze souhrnného vyjádření v tabulce můžeme vypořádat částečnou tendenci. Pouze pro Petru, Jitku a částečně i Filipa je manželství rodičů vzorem, ostatní jejich partnerství nepovažují za vzor. Na druhou stranu většina z nich hodnotí manželství rodičů jako funkční. Je zřejmé, že tuto funkčnost vnímají z optiky svého dětství, tedy především to, jakým způsobem se o ně rodiče dokázali postarat. Pouze Klára vypovídá, že vnímala nefunkčnost rodiny, ve které žili. Klára se ke svému dětství a vztahu k rodičům vyjádřila takto:

„To bylo zhruba od 9 let a v 15–16 letech jsem se k babičce a dědovi definitivně nastěhovala. Moc si těch zážitků z dětství s mamkou a tatškou vybavit nedokážu. Spíš si vybavím, že když si pro mě mamka přijela k babičce a dědovi, tak jsem domů ani jet

nechtěla. Funkční rodinu jsme doma úplně neměli. Všechny děti si z toho dětství následky neseme.“ I přes tyto smutné zážitky, a přes svůj vlastní rozvod, považuje Klára manželství za důležité.

Za částečně nedůležité považuje manželství pouze Jitka, která se ovšem případnému manželství nebrání, ale je si vědoma, že základem každého vztahu musí být především kvalitní vztah, a nikoliv pouhý ritualizovaný slib: *„Manželství je pro mne důležité tak 50:50. Je to kus papíru, ale na druhou stranu je to důkaz toho, že ten druhý s vámi počítá, chce s vámi strávit život, je to krok, čin, že si vás váží. Ale není to zas až tak důležité.“* K tomuto závěru možná přispěl i náročný vztah s prvním manželem zatížený mnoha problémy a nevěrou ze strany partnera.

Lucie je ke své vztahu svých rodičů kritická, i když si rodina zachovala svoji funkčnost: *„Myslím si, že mají pěkný manželství, nehádají se. Na dnešní poměry to je spíš jako do plusu. Rodina fungovala. Vzorem moc nejsou, já mám takový vyšší nároky, představuju si to úplně jinak. Vidím spoustu věcí, co bych dělala jinak nebo líp. Vím, čeho se třeba vyvarovat. Takže jako vzor bych je nepovažovala. To bych si vysnila nějak líp trošičku.“* Manželství pro ni ovšem důležité není. Jako jediná z respondentů našeho výzkumu nechce mít vlastní děti, je zaměřená na vlastní kariéru pilotky. Tomu podřizuje i budoucí partnerské vztahy: *„Chtěla bych i tu kariéru, tomuhle se věnovat a doufat, že partner bude nějak tolerantní vůči mé práci. Abysme to nějak sladili.“* Manželství vnímá jako třešničku na dortu, „papír z radnice“ pro ni nemá žádný význam. *„Důležitý pro mě manželství není, jde spíš o to, když s tím člověkem opravdu chci být, tak to je pro mě prioritou. Když bych s ním třeba chtěla být, tak samozřejmě je to manželství takovej jako bonbónek nebo třešnička na dortu“.*

Předpoklad nalezení vztahu mezi kvalitou vztahu rodičů a kvalitou vztahu našich respondentů se nepodařilo nalézt. Naprostá většina tázaných považuje manželství za důležité, a to bez ohledu na to, zdali jim bylo manželství rodičů vzorem, či nikoliv. Manželství považují za nedůležité, respektive částečně nedůležité, pouze Jitka a Lucie, přičemž pro Jitku byli její rodiče vzorem a pro Lucii nikoliv. Je zřejmé, že na vzorku osmi respondentů nemůže docházet k žádným obecným výsledkům, ale na základě našeho výzkumu můžeme říci, že manželství rodičů má velmi malý vliv na vztah k manželství tázaných osob.

3.2.4. Mužsko-ženský dialog manželství

Při pohledu na výsledky výzkumu vidíme, že naši respondenti ve velké většině kladou značný důraz na institut manželství. Vnímají i jeho meze, tedy to, že se může stát pouhým „kusem papíru“. Manželský svazek musí být živěn a udržován především láskyplným a interpersonálním „dialogem“ odevzdání se a přijetí manželů.⁷⁶ Je nutno opětovně zdůrazňovat, že partneři se nemohou obdarovávat ničím jiným než sami sebou. Manželé si nedávají „něco“, nýbrž „sebe sama“. Oba dva by se v ideálním případě měli navzájem dávat a přijímat jako osoby. Úkon odevzdání a přijetí by měl být celostní, tedy darující celou osobu. Pokud jeden z partnerů není ochoten dát maximum možného, nechává si „zadní vrátka“, zakládá na vznik budoucích konfliktů. Partnerský dialog by měl také reciproční, vzájemný. Opět tam, kde jeden partner dává a druhý pouze přijímá, vznikne u prvního partnera pocit nepřijatosti a vyčerpanosti. Tato situace se může například projevit i neochotou podílet se na domácích pracích. Nejlépe tento životní zážitek vyjádřila Lucie:

„Třeba když jsem uklízela a vysála, on vstal z gauče a rozsypal po koberci celou slánku soli. Jen tak, abych teda měla co uklízet. Chodila jsem na nákupy a vařila, a když jsem po něm chtěla zaplatit půlku nákladů, tak to trvalo třeba 14 dní, než mi to zaplatil. Pořád jsme se handrkovali o peníze. Neměli jsme třeba společné, že by každý dal na bydlení a stravu po 5 tisících. To takhle nebylo. Všechno jsem obstarávala, vařila, prala, prostě všechno a on se jen válel doma na gauči a čuměl na televizi.“

Třetí a neméně důležitý prvek partnerského dialogu je věrnost a výlučnost. Nevěra je chápána jako porušení základní důvěry mezi manželi a velice často končí manželství právě kvůli nevěře jednoho z partnerů. Tento reciproční a výlučný úkon odevzdání se a přijetí je ovšem možné pouze tam, kde základem a podstatou jednání je Bůh. *„Toto odevzdání se a přijetí má podíl na vlastním zdroji lásky mezi mužem a ženou, jímž je láska mezi Kristem a církví.“*⁷⁷ Porozumět snubní lásce mezi Kristem a církví můžeme ovšem pouze na půdorysu vztahu mezi Bohem a lidem tak, jak ho můžeme vnímat v dějinách spásy. Na lidskou personalitu a vzájemnost můžeme nahlížet jako na odraz a obraz vnitrotrojiční lásky, neboť dialogičnost lásky má svůj původ a pravzor ve společenství milujících se osob Trojice.⁷⁸ V této souvislosti se musíme zaměřit na

⁷⁶ Srov. KOHOUT, Pavel Vojtěch. Manželství jako dialogická svátost. *Mezinárodní katolická revue. Communio*, 2010, roč. 14, č. 3–4, s. 16.

⁷⁷ KOHOUT, Pavel Vojtěch. Manželství jako dialogická svátost. *MKR Communio*, s. 16.

⁷⁸ Srov. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 61–87.

skutečnost, že nejzákladnější lidská vzájemnost projevující se právě v manželství, jenž je odrazem vnitrobožského dialogu lásky, je vzájemnost mezi mužem a ženou.⁷⁹ Biblická zpráva o stvoření člověka nám ukazuje, že existence člověka ve dvou pohlavích a individuální existence každého člověka jako muže a ženy je přímým výrazem Boží vůle.⁸⁰ Papež Jan Pavel II. ve svém apoštolském listě *Mulieris dignitatem* v části věnované člověku jako obrazu Božím píše: „*Obraz a podoba Boží v člověku, stvořením jako muž a žena (v duchu analogie, kterou lze předpokládat mezi Stvořitelem a tvorem), naznačuje tedy také 'jednotu dvou' ve společném lidství. Tato 'jednota dvou', znamená společenství osob, poukazuje na to, že ve stvoření člověka je vepsána jistá podobnost s Božským 'společenstvím'. Tato podobnost je tu dána jako vlastnost osobního bytí obou, muže i ženy, a zároveň jako povolání k nějakému úkolu. V 'jednotě dvou' jsou muž a žena od začátku povoláni nejen, aby žili 'vedle sebe', nebo 'spolu', nýbrž jsou povoláni také k tomu, aby žili navzájem 'jeden pro druhého'“.⁸¹ Angelo Scola, bývalý milánský arcibiskup, se k tématu lidské podvojně sexuality v knize „*Das hochzeitliche Geheimnis*“ vyjádřuje takto: „*Pokud je spojení muže a ženy založeno na lásce Božského dobra, je toto původní vyjádření společenství mezi lidmi uskutečněním obrazu Svaté Trojice, která je láskou. V Trojici jsou tři božské osoby sjednoceni v lásce Božského dobra, které je stejné v každém z lidí. Ve společenství žijící "děti Boží" aktualizují tuto dimenzi obrazu Trojice, která se v manželském společenství naplňuje zvlášť mimořádným způsobem“.*⁸²*

3.2.5. Vztah k ideálu manželství

V souvislosti s ideálem, který je často takto prezentován v církevních dokumentech jako jsou „*Familiaris consortio*“, „*Mulieris dignitatem*“ od Jana Pavla II. a „*Amoris Laetitia*“ od papeže Františka, musíme zmínit reakci jednoho z našich respondentů, konkrétně Jiřího. Musíme zdůraznit, že jsme se Jiřího na toto téma neptali a už vůbec jsme ho k podobnému vyjádření nenutili. Jedná se o jeho spontánní reakci na hovor o ideálu manželství a o jeho představě otcovství. Účastník výzkumu Jiří je člověk věřící, vzdělaný, aktivně zapojený do farního společenství. V rámci nestandardizovaného rozhovoru vyjádřil o ideálu manželství dle *Amoris Laetitia* takto:

⁷⁹ Srov. KOHOUT, Pavel Vojtěch. Manželství jako dialogická svátost. *MKR Communio*, s. 16.

⁸⁰ Srov. MÜLLER, Gerhard, Ludvik. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 120.

⁸¹ *Mulieris dignitatem*, čl. 7.

⁸² SCOLA, A., MARENGO, G., PRADES LOPEZ, J., *La persona umana. Antropologia teologica*, Milano: Jaca Book, Freiburg: Johannes Verlag, 2006, s. 40.

„Ano, chtěl bych být ideální táta (smích). Ted' si ale neumím představit ideální rodinu tak, jak ji hlásá papež František. Při silvestrovský mši pan farář mluvil o exhortě Amoris Laetitia, kde přibližoval ten ideál manželství, ideál rodiny. Paradoxně mě to hrozně naštvalo (smích), že není možný dosáhnout tohoto ideálu. Konkrétně mně vadilo to, že v kostele je tisíc lidí, polovina lidí tam je single, polovina z té poloviny nežije ideální manželství, ale průměrné, podobně jako ta moje (rodina), a ted' jim tam kněz vykládá ten ideál, který hlásá papež František. To nemůže být frustrující jenom pro mě, ale i pro další spoustu lidí. Nebylo to žádné povzbuzení. Představoval jsem si manželství mamky a taťky, a říkal jsme si, tohle je utopie. Ať mluví k normálním lidem. Nedokážu si představit naplnění ideálu tý fungující milující šťastný rodiny tak, jak to hlásá církev, ale chtěl bych to tak mít samozřejmě, jsem křesťan. Přijde mi to nereálný, těžký, složitý. Po mši jsem se bavil s jednou paní, která je taky singles, je jí padesát. Měla taky vztahy, i když komplikovaný, žije sama, ale žije pro farnost a s farností. A po mši, jak jsme se potkali, tak mi řekla: Taky seš nasranej? Taky jí to vadilo. Přidala se jiná paní mladší, co zpívá ve sboru, a taky jí to nesedlo. Slyšet ten ideál, i když kde jinde než v kostele, ale na druhou stranu ho chci žít. A chci být ten ideální, ale tohle je málo dosažitelný.“

Z tohoto osobního vyjádření nechceme, ani nemůžeme, dělat žádné všeobecné závěry, ale přesto se nad ním musíme zamyslet. V případě této papežské exhortace nemůžeme hovořit o tom, že by byla psána jazykem, který by byl vzdálen živému jazyku současníků, že by byl psán jazykem „kurie“, a nikoliv jazykem lidí, ale přesto dokáže vzbudit takovéto reakce. Odvažujeme se tvrdit, že právě otázka ideálů vztahů a rodiny je tím neuralgickým bodem v životech současníků, kdy téměř všichni jsou si vědomi, i díky těmto exhortacím, jakým způsobem žít, ale málokdo je schopen i ochoten, tento ideál i za cenu obětí realizovat. Jak již bylo řečeno v předchozím textu, jednalo se o spontánní reakci, a my nemáme další vyjádření k tématu církevních dokumentů od ostatních členů výzkumu. Ačkoliv respondent vypovídá i o reakcích dalších dvou osob, nemůžeme hovořit o trendu, či většinovém přesvědčení.

Jsme ale daleko od toho, abychom jakýmkoliv způsobem hledali vinu na straně našeho respondenta. Jak sám podotkl, vychází z vlastní zkušenosti manželství svých rodičů, které bylo narušené alkoholismem otce. I přes jeho složité dětství nemůžeme odložit toto jeho vyjádření stranou jako nepodstatné. Může totiž vypovídat o vztahu mezi běžným životem křesťanů a ideálem života, jak je představovaný v církevních dokumentech.

Ovšem stejně tak, jako nemůžeme vinit našeho respondenta Jiřího, nemůžeme ani hledat vinu na straně církevních vyjádření. Na obranu exhortace *Amoris Laetitia* musíme podotknout, že se intenzivně zabývá i situací rozbitých a nefunkčních rodin⁸³ a autor exhortace papež František přistupuje k těmto rodinám s velikou otevřeností a láskou, která v mnohých jiných listech o rodině nemusí být vždy tak výrazná. Zůstává klíčová otázka: Představuje obraz rodiny a partnerských vztahů z *Amoris Laetitia* utopii, nebo ideál? Utopie je představa něčeho nedosažitelného, o utopii ani nemá smysl usilovat. Naproti tomu ideál je vzor, cíl, který se také může zdát nedosažitelný, ale neleží mimo hranice lidské přirozenosti. Domníváme se, že představa papeže Františka o formě a prožívání lidských vztahů, a to konkrétně v manželství, není v žádném případě utopii, neboť vychází z představy člověka jako stvořeného k podobě a obrazu Trojice. Domníváme se, že se jedná o ideál, o který je možné usilovat, neboť toto úsilí není pouze na člověku a jeho chabých silách, ale lidská přirozenost narušená hříchem dostává posilu ve zdarma dané a ničím nezasloužené milosti, díky níž máme účast na synovském vztahu Ježíše Krista k Otci.⁸⁴

Jeden z našich respondentů, Aleš, vyjadřuje silný despekt vůči vytvořeným ideálům o vztahu a partnerovi, neboť tato představa se může stát překážkou při hledání partnerství: *„Ideální vztah, to je hrozně složitý. Já nemám moc rád ty ideály, protože je hrozně nebezpečná věc. Člověk, kterej si vytvoří ten ideál, tak vlastně směřuje jen k tomu ideálu. A on ten ideál nikdy nebude odpovídat tý realitě. Tam je hroznej problém v tom, že spousta těch, co jsou singles, tak jsou singles právě kvůli tomu, že moc věřej těm ideálům a málo řešej tu realitu! I kvůli hlouposti odmítnou nějakej vztah, protože nesplňuje tu představu ideálního vztahu. Taky mám představu, to bych kecal, kdybych řekl, že nemám, ale nemám úplně ideál.“* Na druhou stranu se v rámci rozhovoru, v části, kde hovořil o své budoucí představě manželství dotkl i ideálu vztahu, čímž si částečně protirečil: *„Ideální vztah je o toleranci a smíření se s tím, že ten druhý má nějaký věci, který se mně třeba nelíbí, ale je to součást toho člověka. Musí mít nějaký společný zájem ty lidi, třeba i chození do kina nebo chození na kvíz (specifikum Aleše). To je způsob trávení mého volného času, to je hrozně zásadní. Ale vím, že si z toho nesmím udělat takovou podmínku, že musíme mít ty koníčky stejný. Ale neumím si představit, že chodím s někým, s kým nemám vůbec nic společného z těch zájmů.“*

⁸³ Srov. *Amoris Laetitia*, čl. 241 až 252.

⁸⁴ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludvik. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 790.

Tato dvě, částečně protichůdná vyjádření nám mohou osvětlovat význam žitého ideálu. Ten se nesmí nikdy stát rigidní představou, pevnou formou, do které není možné žádného člověka „napasovat“. Můžeme se i domnívat, že tento ideál vzniká navíc pod vlivem společnosti a médií, a zvolený ideál splňuje pouze hollywoodský hrdina během dvouhodinové seance ve ztemnělém sále. Takto vytvořený ideál ztrácí životnost, odpoutává se od hříchem narušené přirozenosti člověka a stává se utopií. Každá utopie se ovšem podobá saharské „fata morgáně“ vznášející se před vyprahlým poutníkem. Čím se zdá být blíž, tím je dál. Skutečný, reálný a živoucí ideál vyjadřuje Aleš v druhé části úryvku a je bytostně spjat s tolerancí. Účastník našeho výzkumu Aleš, se v „toleranci a smíření“ dotkl, možná i nevědomky, podstaty každého vztahu, tedy přijímání a dávání.

3.2.6. Otázka společného bydlení

V souvislosti se společenským zlomem v roce 1989 došlo i v rámci partnerských svazků k určité proměně.⁸⁵ Před rokem 89 docházelo velmi brzy k uzavírání manželství, dívky se vdávaly nejčastěji okolo věku 20 let, muži se ženili ve věku zhruba o dva až tři roky starší. Ve věku 25 zůstávalo na konci osmdesátých let svobodných 37 procent mužů a pouhých 16 procent žen. O deset let později, tedy v devadesátých letech zůstalo v tomto věku svobodných 79 procent mužů a 62 procent žen.⁸⁶ Oproti letem před rokem 89 došlo k veliké změně a v dnešní době žije značné množství mladých lidí mimo manželství. Musíme mezi ně samozřejmě i počítat osoby po rozvodu, které buď nenavázaly nové vztahy, nebo mají partnery, ale nežijí ve společné domácnosti. I naši respondenti žijí sami ve svých domácnostech, a to bez ohledu na to, jestli mají nebo nemají intimní vztahy. Právě prosazování partnerských vztahů bez sdílení společné domácnosti je v současné době typické pro značnou část tzv. post-adolescentů, případně mladých dospělých. Tito lidé se už „odpoutali od rodiny původu, nezaložili však ani rodinu vlastní. Nejsou už děti, ani adolescenti, k dospělosti jim však chybí jen tradiční znak: vlastní rodina“.⁸⁷ Do této skupiny dvacátníků/nic a třicátníků/nic, která se v našich zemích vytvořila až po roce 89, patří z respondentů našeho výzkumu především Petra (29), Aleš (32), Lucie (29) a Jiří (33). Všichni jsou ekonomicky samostatní, žijí mimo manželství, mají partnerské vztahy

⁸⁵ Srov. TOMÁŠEK, Marcel. K genderovým zdrojům individualizačního habitu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2006, roč. 7, č. 1, s. 11.

⁸⁶ Srov. MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*, s. 256.

⁸⁷ Tamtéž, s. 197.

a nesdílejí společnou domácnost. Ostatní naši respondenti již překročili tuto hranici „*pozdní mladosti*“, ale vlivem těžké životní situace se i ve věku, kdy je člověk nejproduktivnější a má budovat svoji rodinu, dostali do stavu singles. Na straně druhé se v současné době silně rozvíjí takzvané „manželství na zkoušku“, tedy společné žití v jedné domácnosti bez uzavření manželství. Tato forma společného soužití zvaná kohabitace se stává silně populární a je poměrně běžná mezi studenty. Anthony Giddens uvádí, že ve Velké Británii se počet párů žijících v jedné domácnosti bez uzavření manželství zvýšil za posledních 40 let o 400 procent.⁸⁸ Ovšem stejně, jako se rozvíjí kohabitace, rozvíjí se i svazky bez společného habitatu.

Respondent	Výhody společného soužití	Nevýhody společného soužití
Petra	Necítí se osaměle, finanční výpomoc, chuť vracet se domů	Zapadnutí do klasických rolí, malé soukromí
Dita	Starost o druhé, být spolu, sdílení společných zážitků	Nejednotnost v názorech, dokázat sladit přání všech členů domácnosti
Aleš	Být s někým, plánování do budoucna, společný čas	V nerespektování toho druhého, nepříjemnost ve vyřikávání si problémů
Klára	Společné soužití partnerů za předpokladu tolerance	Nespokojenost se vším, co jsem kdy udělala, byla jsem víc nešťastná, než šťastná
Jitka	Společné trávení času, rozdělení úkolů v domácnosti, věnování se sobě navzájem	Velký stres
Filip	Společné řešení problémů, lepší finanční stránka, možnost svěřením starostí, mít dotyčnou osobu, kterou miluješ, doma	Rozdílnost názorů úplně na všechno, pocit, že je člověk jako ve vězení, obava ze ztráty svobody

⁸⁸ Srov. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 179.

Lucie	Žádné nebyly, od začátku do konce to byl špatný vztah	Oddělené finance, zodpovědnost ve všem ležela pouze na Lucii
Jiří	Nikdy nežil ve společné domácnosti	Odražovalo ho společné soužití

Tabulka č. 8 – Stav společného soužití

A/ Symbolika domova

Otázka společného bydlení není ovšem pouze otázkou ekonomické výhodnosti, či vzájemných sympatií, neboť bydlení, domov, není pouze místem, kde je možné přečkat noc a chránit se před vlivy počasí, ale zvláštním způsobem vyjevuje vztahovou podstatu lidského bytí. Norberg Schluz v návaznosti na Heideggera připomíná hlubokou souvislost mezi „bydlením“ a „bytím“ a dochází k přesvědčení, že „*existenciální opora*“ a „*bydlení*“ jsou synonyma:

„Slovo 'bydlet' má několik konotací, které potvrzují a osvětlují naši tezi. Nejdříve je třeba zmínit, že starý norský výraz pro bydlení 'dvelja' znamenal zůstat, zdržovat se. Podobně vztahuje i Heidegger německé 'wohnen' k výrazům 'bleiben' a 'sich aufhalten'. Dále podotýká, že gótské slovo 'wunian' znamenalo 'být v míru', 'zůstat v míru'. Německé slovo pro mír, 'Friede', znamená též být svobodný, tj. ochráněný před zlem a nebezpečím. Této ochrany se dosahuje pomocí uzavření, či 'Umfriedung'. 'Friede' je také příbuzné s 'zufrieden' (spokojený), i se slovem 'Freund' (přítel) a gótským 'frijón' (láska). Heidegger uvádí tyto lingvistické vztahy, aby ukázal, že bydlení znamená být v míru na chráněném místě. Musíme ještě připomenout, že německé slovo pro obydlí 'Wohnung' se odvozuje z 'das Gewohnte', což znamená to, co je známé či obvyklé. Anglická slova 'habit' (též zvyk) a 'habitat' (bydlení) spolu souvisí obdobně. Tak připomíná, že staroanglické a staroněmecké slovo pro stavění 'buan' znamenalo bydlet a že je blízce příbuzné se slovem být ('to be' či v německém tvaru 'ich bin'). Co tedy znamená ono 'ich bin' (já jsem)? Staré slovo 'buan', k němuž patří toto bin, odpovídá: ich bin, du bist a to znamená: bydlím, bydlíš. Způsob, jakým jsem já a jakým jsi ty, způsob, jakým jsme na zemi my lidé, je 'buan', bydlení.“⁸⁹

⁸⁹ NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci*. Praha: Odeon, 1994, s. 22–23.

Otázka domova a bydlení nás konfrontuje s podstatnými otázkami lidského života a jeho smyslu. Mohli bychom tedy metaforicky vyjádřit, že člověk „je“, pokud bydlí. Ale pokud člověk „je“, pokud je „sám sebou“, znamená to také, že „od jiného“ a „pro jiného“ a v interpersonální vzájemnosti je také „spolu s ním“. Bydlení spolu, žítí spolu v „pokoji“, je jednou ze základních podmínek realizace partnerského a rodinného života. Domov umožňuje a podporuje mužsko-ženskou vzájemnost především skrze intimitu. Dobrý domov je prostorem sdílené intimity a důvěrnosti. Tato intimita umožňuje lidským osobám nalézt v aktu sebevydání, v úplném odhalení sebe před druhým a v bezvýhradném přijetí druhého plně sebe sama a dojít zde bezpečí a spočinutí. Domov je prostorem sdílení a symbolicky odkazuje ke skutečnosti, že člověk nemůže naplnit svoji lidskost, nemůže se odpoutat od sobeckého zaměření na sebe, pokud se neочиšťuje vycházením ze sebe a neobjevuje druhého jako svůj protějšek v „extázi“ lásky: „*Ano, láska je 'extáze', nikoliv však extáze ve smyslu jednoho okamžiku opojení, je to extáze ve smyslu putování, trvalého exodu z já, které je uzavřeno do sebe, směrem k jeho osvobození v sebedarování, a právě proto směřujícího k opětovnému nalezení sama sebe, ba dokonce k objevení Boha*“.⁹⁰ Symbolika domova odkazuje ke skutečnosti, že sebevydání a sebeodhalení před druhou osobou, i když je často bolestivé, není nikdy zbytečné, bezcenné, neboť vždy směřuje k absolutnímu horizontu bytí, ke spočinutí člověka v ničím nezasloužené a ničím nepodmíněné vzájemnosti, v „prostoru“ nekonečné lásky, která je sama o sobě vydáním, přijetím a trvalým sdílením.

Jitka, které jsme se dotazovali v rámci našeho výzkumu, vnímá důležitost společné domácnosti, která se musí zakládat na láskyplné vzájemnosti. V okamžiku, kdy se jeden partner pouze „veze“, nekládá tedy do partnerství sám sebe a jedná účelově, je každý svazek silně ohrožen. „*Do společné domácnosti bych šla s člověkem, co by byl zodpovědný, mohla se na něj spolehnout, opřít se o něj. Starat se o domácnost oba dva nastejno. Ne, že já potáhnu všechno, nebo on potáhne všechno. Manželství se nebráním, i když už budu opatrnější. Neříkám, že bych chtěla hned. Abych věděla, že s ním chci žít delší část života, nebo s ním dožít (smích).*“

Člověk, jako personální bytost, nutně potřebuje být ukotven v prostoru vzájemnosti. Potřebuje „domov“ jako místo přijetí a spočinutí, nalezení sama sebe ve vzájemném sdílení. Je hlubokou tragédií člověka, že není schopen sám vybudovat a udržet domov

⁹⁰ BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*, čl. 6.

jako prostor společného „my“. Každý domov, každé společenství vzájemné lásky je trvale ohrožováno rozkolem a rozpadem. Ale nejspíš každý člověk touží nalézt svůj „domov“, nalézt „pokoj“ a „přijetí“. Tato bytostná touha je možným vyjádřením hledání transcendentního základu mezilidské vzájemnosti a hledáním domova, který nebude ohrožen rozkolem. V této souvislosti si musíme znovu uvědomit, že lidská vzájemnost, domov, pokoj, radost jsou nesené nekonečnou trinitární láskou, „sebedarováním“ Boha Otce, „přijímáním“ osobou věčného Syna a spočinutím v Duchu svatém jako subsistujícím aktu dokonalé vzájemnosti obou.⁹¹ Domov tedy není pouhým místem k bydlení, odkazuje, je nesen a je člověku darován společenstvím nekonečné lásky, ve které lidská osoba nachází samu sebe, druhé i nezcižitelnou hodnotu lásky.

Účastník našeho výzkumu Aleš vyjadřuje touhu po společném bydlení s partnerkou včetně všech problémů, které to může přinášet, takto: *„Kdybych měl nějakou tu partnerku, tak společnou domácnost bych si uměl představit, má smysl ji zakládat. Nemám s tím problém. Umím si i představit, že najdu holku, se kterou mi bude tak dobře, že po měsíci, po dvou se může ke mně nastěhovat. Ale když je člověk sám, tak to si všichni neuvědomují, když člověk chodí z práce celý týden do prázdného bytu, kde jsou akorát uschlý kytky (smích), a strašně moc knížek, tak to není jako úplně ono! Některým lidem to vyhovuje, já se třeba z toho někdy cejtím trošičku blbě, z toho, že pak člověk hledá úniky živějším trávením volného času.“*

3.2.7. Problematika hranic

V otázce domova, rozdělení rolí a naplňování vztahovosti, ke které je člověk povolán se vyjevuje problematika hranic. Narušení partnerské vzájemnosti může být způsobeno narušením hranic sdílení, která dříve jednotný domov rozdělují na více samostatných a od sebe oddělených částí.

Fenomén hranice v mnoha formách prostupuje životem člověka včetně partnerství, která navazuje. Ostatně i podoba a tvar, jaký nakonec dáme svému životu a interpersonálnímu vztahu vzájemnosti, je formována mimo jiné i zážitkem vytváření a překračování hranic, které v několika rovinách obklopují existenci každého člověka. Vyrovnání se s těmito mezemi a jejich přijetí se zásadním způsobem podílí na pocitu a prožitku životního štěstí. Uvědomění si hranic, jejich charakterů a rolí je nutnou

⁹¹ Srov. MÜHLEN, Heribert. *Der Heilige Geist als Person*. 5. Aufl. Münster: Aschendorf, 1998, s. 157.

součástí vytvoření dobrého osobního vztahu. Pokusíme se nejdříve tematizovat problematiku hranic z obecného hlediska a v druhé části se zaměříme na oblast interpersonálních vztahů, kde hranice získávají zásadní roli.

Ještě před vlastním rozbořem jednotlivých zkušeností hranice je nutno nejprve definovat jejich vlastnosti a charakter. Hranice tak, jak je vnímáme ve vztahu k osobě člověka, jsou velice komplexním a více-vrstevnatým fenoménem. Jako prvotní se nám může jevit hranice tělesná, oddělující člověka od okolního světa. Nejde pouze o kůži, i když ta sama o sobě je hranicí „par excellence“, neboť se v ní zcela zřejmě prezentují základní vlastnosti hranic, tedy uzavřenost a současně oboustranná propustnost.⁹² Kůže je hranicí oddělující a chránící niternost člověka od vnějšího světa. Na tuto mez přímo navazují hranice sociální, poznatelné jak v podobě všeobecně známé „bubliny“, tedy prostoru chránícího bezpečnost a intimitu každé osoby, tak i jako hranice mezi různými sociálními skupinami. Zcela zásadní význam získávají hranice v personální a interpersonální oblasti, kde dochází k jejich silné vzájemné interakci, a právě schopnost oboustranného překročení hranic je zásadním měřítkem určujícím kvalitu a hloubku vztahu dvou osob.

Z uvedeného výčtu je možno odhalit zásadní vlastnosti hranic, a to především jejich personální a hodnotový charakter. „*Hranice není v podstatě přírodní, nýbrž hodnotový fenomén, nejde o hranici kosmologického světa, nýbrž světa existence, není dána zvenku, nýbrž shora.*“⁹³ Hranice tak, jak o ní bylo pojednáno výše, je vždy vztažena k osobě člověka a v této souvislosti je výslednicí protichůdných tlaků. Na jedné straně můžeme vnímat vnitřní touhu rozpínání a hledání prostoru a na druhé protitlak, který působí odpor světa samotného a světa osob. Zevnitř na hranici působí touha, elán, rozpínající se cit, vůle, odvaha a proti této síle působí podobně se rozpínající hranice druhých osob, konvence společnosti, výchova, zákony a normy.⁹⁴ Plodem těchto komplexních tlaků je tvar, který dává hranice všemu, co obklopuje, včetně personálního vztahu dvou osob. V tomto smyslu můžeme hovořit o tvaru člověka a jeho povahy, o tvaru mezilidského vztahu a v posledku i o tvaru celé společnosti. Představa o ideálním tvaru je opět plodem rozporných tlaků dobové podmíněnosti a nadčasově sdílené představy o člověku a jeho světě. Tvar vtištěný hranicí disponuje ale i schopností proměny a umožňuje nesmírně

⁹² Srov. TOWNSEND, John; CLOUD, Henry. *Hranice. Kde jsou zdravé meze ve vztazích a v osobním životě?* Druhé vydání. Praha: Návrat domů, 2006, s. 28.

⁹³ GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*, s. 68.

⁹⁴ Srov. Tamtéž, s. 67.

důležitou vlastnost adaptace. „Ztuhlost“ hranice způsobuje i ztuhlost osoby a její povahy, či případně i ztuhlost celé společnosti. Neschopnost hranic reagovat na měnící se podmínky a vytvářet novou podobu tvaru může vést k uzavřenosti a rigidnosti.

V jakém smyslu můžeme hovořit o hranici jako o hodnotě? Tvrzení, že hranice od sebe odděluje hodnoty je jistě správné, ale nevystihuje plně fascinující možnosti hranic, které spočívají především ve schopnosti hodnoty spojovat, a přesto je zachovávat oddělené. Hranice vymezuje hodnoty, ale současně umožňuje jejich setkání, dokonce i prolnutí, a to bez jakékoliv ztráty či uměnění jedné z hodnot. Dokonalým příkladem může být setkání dvou osob, které překročí pouhý utilitaristický vztah pouhého využívání, vstoupí do prostoru vzájemného přijímání a odevzdávání a naváže skutečný osobní vztah. V tomto vztahu vzniká něco nového, něco, co si žádný člověk sám sobě nemůže udělit ani získat, ale hodnota obou osob zůstává nedotčena. Právě pro tuto paradoxní schopnost ohraničování a současně překračování se stává sama hranice hodnotou, kterou je třeba chránit a o kterou je třeba usilovat.

V této souvislosti je nutno upozornit na další významnou charakteristiku hranice, a to její sdílení. Nemůžeme si představovat, že vše, co je ohraňováno, disponuje svojí vlastní hranicí oddělenou od všech ostatních hranic, osoba není v sobě uzavřená a plně autonomní.⁹⁵ Svět lidí by se proměnil na svět uzavřených a vzájemně nedotknutelných bytostí. Každé překročení hranice zvnitřku by směřovalo do prázdna, a nikoliv k druhému člověku. Veškeré vztahy by nebyly ukotveny v přijímající a odevzdávající se personalitě a vyjití ze sebe samého, překročení hranice by nenašlo odpovídající přijetí ze strany druhé osoby. Všichni participujeme na jedné jediné hranici, která odděluje jedny od druhých, ale současně všechny spojuje. Při jakémkoliv mezilidském setkání se vždy dotýkáme jedné a téže hranice, která chrání naši personalitu a teprve její překročení z obou stran umožňuje vznik osobního vztahu.

Předtím, než se zaměříme právě na relačně personální oblast, musíme si položit poslední, ale nikoliv nedůležitou otázku, jaký je původ hranice. Člověk jako osoba je stvořen k obrazu Božímu, který je sám v sobě společenstvím Božských osob Otce, Syna a Ducha svatého, které žijí v dokonalé vzájemnosti⁹⁶, a přesto stále zůstávají samostatnými osobami. Člověk je stvořen i povolán k podobnému vytváření

⁹⁵ Srov. GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*, s. 109.

⁹⁶ Srov. MÜLLER, Gerhard Ludvik. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 426.

interpersonálních vztahů, ve kterých ale zůstane sám sebou a nerozplyne se v jednotě osob. Princip hranice s personálním a hodnotovým charakterem je tedy možné odvozovat od stvoření člověka podle Božího obrazu. Jedná se o podstatnou vlastnost člověka, která ač podléhá dějinné a kulturní podmíněnosti, je s ním neoddělitelně spjata.

Jak už jsme několikrát naznačili, pravá povaha hranice se vyjevuje v personálním vztahu. Ovšem ještě před tímto krokem je nutno vymezit přesně kategorii osobního vztahu. Je zřejmé, že mezi základními definičními prvky každé osoby stojí schopnost uvědomovat si svůj střed, své „já“. Každé střetnutí dvou osob se tedy odehrává jako setkání dvou personálních bytostí.⁹⁷ Kvalita vztahu těchto dvou osob bude odvislá právě od schopnosti a ochoty překročit hranici, a to jak zvnitřku ven, tak i zvnějšku dovnitř. Skutečný interpersonální vztah vznikne v případě, kdy je hranice překročena jak zvnitřku v sebe-odevzdávajícím se aktu vyjítí ze sebe, tak současně i zvnějšku v receptivním přijetí sebe-darování se druhé osoby. V tomto případě se dříve oddělená „já“ obou osob stávají navzájem svým „ty“ a vytvářejí společné „my“ jako prostor vzájemnosti. Předchozí struktura „já – já“ se proměňuje na vztah „já – ty – my“.

Tato dokonalá podoba mezilidských vztahů, kterou můžeme nejčastěji pozorovat ve vzájemném láskyplném odevzdávání se muže a ženy, nemůže nastat násilným prolomením hranice, ale právě naopak. V okamžiku samotného překračování musí dojít k symbolickému odstoupení obou osob od sebe, k uvolnění prostoru, který se stane prostorem vzájemnosti, prostorem společného „my“. *„Prvním krokem k 'ty' je onen pohyb, jímž odtahují ruce a uvolňují prostor, v němž se může uplatnit autonomie osoby – tedy to, že slouží svým vlastním cílům.“*⁹⁸ Samozřejmě je možné na hranici druhého člověka násilně naléhat a překročit ji bez jejího receptivního přijetí. V tomto případě se ale jedná o vztah utilitární, využívající a zneužívající druhého člověka. Tuto formu vztahu nemůžeme popsat jako „já – ty“, ale jako „já – ono“. V tomto případě dochází ke zvěcnění druhé osoby, k jejímu ponížení a nastane-li tato situace ve vztahu mezi mužem a ženou, stává se partner pouze objektem touhy. Ale ani sebe-vydávající se pohyb vycházení ze sebe, při kterém se „já“ zcela odhaluje, není bez nebezpečí. Nenajde-li totiž odpovídající personální přijetí druhou osobou, může se setkat s výsměchem a opovržením. Opakují-li se tyto situace častěji, ztrácí se ochota k sebe-vycházení a klesá

⁹⁷ Srov. CORETH, Emerich. *Co je člověk? Základy filozofické antropologie*, s. 155.

⁹⁸ GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*, s. 113.

možnost nalezení skutečného interpersonálního vztahu, k němuž je člověk svým stvořením povolán.

Příliš tvrdá a neprostupná hranice jednoho z partnerů působila jako rozkladný prvek ve vztahu jednoho z účastníků našeho výzkumu Filipa: *„Žili jsme spolu ve společné domácnosti pět let. A po těch pěti letech jsme šli od sebe, když bylo synovi pět. Tam jsme o sobě ani moc neuvažovali, protože bývalá partnerka byla o hodně mladší a na rovinu mi řekla, že si chce užívat svobody. Že nebude žádná puťka, která bude sedět doma a starat se o rodinu, ale že je mladá a chce si užívat. Že já jsem táta, já se mám starat o rodinu (něco na ten způsob) a ona si bude užívat života, dokud je ještě mladá. Jí vyhovoval život na hromádce. Ten její nadhled, že já budu doma sedět a starat se a ona si bude chodit za zábavou. A když jsem jí řekl, že má doma rodinu, dítě, o které by se měla starat, tak mi bylo řečeno, že není žádná domácí puťka a nebude sedět doma jako ostatní ženský, že si chce užívat života. Taky to tak podle toho vypadalo.“* Na tomto příkladu můžeme demonstrovat neprostupnost hranice a její nesdílení. Oba dva partneři měli jasnou představu o podobě tvaru jejich partnerství a rodičovství, která se ale radikálně odlišovala. Oba dva byli přesvědčeni, že tíha péče o dítě leží převážně na tom druhém. Neprostupnost jejich hranice se projevovala v neochotě ustoupit a dohodnout se na podobě péče o jejich společného potomka. Nesdílení vzájemných hranic můžeme vnímat v neochotě pochopit stanovisko druhého a vytvářet vzájemné dohody. Jejich vzájemné hranice se díky ztrátě jejich „měkkosti“ přestaly „prolínat“ a začaly o sebe „drhnout“. Jak již bylo řečeno, vzájemnost může vzniknout pouze v případě propustnosti hranic a jejich vzájemného prolínání bez jakéhokoliv uměnění hodnoty obou aktérů.

„Drhnoucí“ a tvrdé hranice mohou rozdělit domov, který by měl být prostorem vzájemnosti, na několik od sebe oddělených částí, čímž dojde k závažnému narušení partnerského a rodinného vztahu. Oba dva partneři se od sebe oddělují, což vede k izolaci a uzavírání se do sebe. Tato izolace paradoxně podporuje posilování vlastní autonomie a odmítání všeho odlišného, cizího, heteronomního. Důsledkem je narušení interpersonálního vztahu, a vytvoření vztahu nikoliv na základě „já – ty“, ale „cizí – vlastní“. Člověk se poté vztahuje k druhému člověku nikoliv jako k osobě, ale jako k předmětu, k objektu. Vztahuje se *„spíše sám k sobě jako k jedinému středu, na němž záleží, a druhého člověka považuje za nástroj v souvislosti svých vlastních cílů. V důsledku toho nepředstupuje před druhého jako 'já', nýbrž pouze jako poznávající*

a jednající subjekt“.⁹⁹ Lidská osoba už není chápána jako cíl, už není vnímána její nezczizitelná hodnota, ale proměňuje se na prostředek k využití vlastních cílů, nikoliv společných. Může docházet k majetnickému a manipulativnímu chování, neboť druhá osoba se z „ty“ promění na „ono“. V této souvislosti musíme ovšem poukázat na skutečnost, že takto jednající osoba se uzavírá ve své autonomii, odcizuje se sama sobě a váže svoji existenci na „vlastnictví“, zbavuje se možnosti v plném smyslu slova „být“ a místo toho se váže na modus bytí „mít.“¹⁰⁰ Vzájemnost, pokoj a jednota domova se většinou mění na oddělené partnerské pevnosti, z původně prostupných a navzájem sdílejících se hranic se stávají obrněné hradby. Směřování osobního bytí ke společenství¹⁰¹ se proměňuje na vězení, z něhož jediná šance na osvobození je útěk.

O problematice hranic vypovídá i Lucie, i když v jejím případě šlo spíše o přílišnou měkkost a povolnost. Jak jsme již řekli, hranice musí být prostupná, ale současně je hranice i ochranou hodnoty, kterou je v tomto případě důstojnost lidské osoby: „*V podstatě náš vztah přestal fungovat už dřív, tak po roce už to nebylo úplně ono. To, že jsem to vydržela takhle dlouho, bylo tím, že jsem byla taková neznalá, hodně tolerantní, tak jsem to přežila až tolik let. Říkala jsem si, že se to třeba nějak zlepší, že se změní, to půjde. I před rodičema jsem nechtěla vypadat špatně.*“ Takto nastavené hranice umožňují zneužívání a zvěcnění osoby, neboť ta se z určitého důvodu domnívá (a zde se nejspíš bude jednat o problém výchovy), že musí ve všem ustupovat a že se nesmí sama prosazovat. Tento příklad nám ilustruje, že příliš měkké, nevyhraněné hranice způsobují ztrátu, či umenšení lidské důstojnosti. Lucie se nejspíš domnívala, že trváním na svých hranicích naruší vztah se svým partnerem. Je ironií, že právě tímto postojem, a samozřejmě zneužitím její slabosti, došlo k rozpadu jejich vzájemnosti. Péče o vlastní hranice je celoživotním úkolem každého člověka, neboť dobře propustná a jasně nastavená hranice umožňuje i kvalitní interpersonální vztah.

A/ Stud jako forma hranice

Určitou specifickou hranicí vstupující mezi vztah muže a ženy je stud. Nádherný obraz významu studu nalezneme v příběhu Adama a Evy, žijící v dokonalé vzájemnosti

⁹⁹ GUARDINI, Romano. *Svět a osoba*, s. 112–113.

¹⁰⁰ Srov. MARCEL, Gabriel. Nástin fenomenologie formy „mítí“. In MARCEL, Gabriel. *K filosofii naděje*. Praha: Vyšehrad, 1971, s. 43–65.

¹⁰¹ Srov. CLARKE, W. Norris, *Osoba a bytí*, s. 30.

nezištného sebedarování. A právě stud se stává hranicí mezi stavem prvotní nevinnosti a stavem po hříchu (Gn 3, 7). Vzájemnost obdarování je narušena, Adam a Eva pro sebe přestávají být láskyplným darem, ale začínají vnímat strach z odhalení před sebou samými, a naopak cítí potřebu se schovat a zahalit. „*Ve zkušenosti studu zakouší lidská bytost strach před 'druhým já' (tak například žena před mužem), což je v podstatě strach o vlastní 'já'. Studem lidská bytost projevuje téměř 'instinktivně' potřebu potvrzení a přijetí tohoto 'já' podle jeho oprávněné hodnoty.*“¹⁰² Stud se stává hranicí, kterou je nutno překročit při setkání „já“ a „ty“. K překonání této meze dochází jak „zvenitř“, pokud „já“ vytváří v sobě prostor pro „ty“, tak i „zvenčí“, pokud „ty“ přijímá „já“ druhého. Teprve poté se jednotlivá „těla“ mohou samy sebou obdarovat, vytvořit meziosobní vzájemnost a tehdy, i ve stavu po hříchu, vytvoří analogii prvotní jednoty... „*a stanou se jedním tělem.*“ (Gn 2, 24)

Stud musíme vnímat v jeho komplexnosti, tedy nejen jako mez, kterou je nutno, jako podmínku interpersonální vzájemnosti, překonat, ale i jako určitou ochranu, tedy opět jako hranici, která chrání osobu před zvěcněním v utilitárním vztahu. Existence studu jako hranice může podléhat kulturním vlivům a proměňovat se v čase, ale zůstává stále přítomna, a to i v sebevíce naplněném meziosobním vztahu dvou osob různého pohlaví. Tyto úvahy o hranicích, o jejich personálním a hodnotovém charakteru a o studu jako formě hranice jsou nutné jako výchozí bod dalšího uvažování o tomto tématu, a především o aplikaci hranic do života každého člověka.

Násilné překročení hranic studu bez poznání a interpersonálního přijetí druhé osoby nám ilustruje příběh účastníka výzkumu Aleše: „*Jednou mě kamarádi vytáhli po ukončeném vztahu, který nedopadl dobře, na diskotéku, jako abych si našel takzvanou převoznici. Tak jsem si převoznici nabrnkl, na jedny dýze takovou zvláštní holčinu. Tak jsem si přitáhl takovou jako zajímavou slečnu, no, ona teda nebyla moc zajímavá, ale měla o mě zájem, což pro mě, v tom stavu, v který jsem byl, bylo to nejdůležitější na celém světě. Užili jsme si a hned po tý souloži začala vyprávět o tom, že bydlí s maminkou a malým dítětem ve 2+KK, a spoustu dalších věcí a bylo evidentní, že se snaží velice rychle zahnízdit a nebylo mi to moc příjemný. Bylo to od ní trošku nefér, ale z mé strany tam šlo opravdu jenom o to, přenýst se přes ten právě ošklivě proběhlý rozchod. Tudiž jsem to zaonačil tak nějak, aby šla slečna velice brzo ráno domů a už jsem se jí nikdy neozval.*“

¹⁰² JAN PAVEL II. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu.* Praha: Paulínky, 2005, s. 70.

Nemůžu už chodit do Penny marketu, protože tam dělá nějakou šéfkou obchodu. Nevím, kterýho, tak nechodím pro jistotu ani do jednoho. Asi by to nebylo ani dobrý.“

Na tomto příkladu můžeme pozorovat věčný, ne-personální, ale pouze využívající postoj k druhé osobě. Jen nutno poznamenat, že tento postoj je zaujímán oboustranně. Oba dva partneři k sobě přistupují nikoliv jako „já–ty“, ale „já–ono“. Jejich vzájemný stav je tedy „ono–ono“. Jejich společný zážitek může ilustrovat známé pořekadlo, že „žena předstírá sex, aby získala vztah, a muž předstírá vztah, aby dostal sex“. Ačkoliv oba dva použili svá těla ke vzájemnému sexuálnímu požitku, nemůžeme mluvit o vzájemném obdarování, neboť skutečný dar těla v sobě může obsahovat dar celé existence personálního bytí.¹⁰³ Tělo má schopnost vyjadřovat lásku, tělo není morálně indiferentní hmota, v níž sídlí náš duch. Tělo má svoji etickou rovinu a je „*médiem pro vlastnění morality*“.¹⁰⁴ Dar těla v sobě implikuje dar personality. Je smutné, že ona „slečna“ doufala, že skrze vzájemnou tělesnou zkušenost získá osobní vztah. Ale tam, kde tělesnost není projevem personality, nemůže dojít k navázání láskyplného vztahu, neboť osoby se nejdříve musí „poznat“, tedy vzájemně se otevřít a přijmout. Teprve poté se spojení muže a ženy může stát skutečným vzájemným obdarováním. Jejich těla pak získají snubní charakter, neboť mají „*schopnost vyjádřit lásku; právě tu lásku, kterou se člověk jako osoba stává darem; následně pak právě prostřednictvím tohoto daru uskutečňuje samotný smysl svého bytí a své existence*“.¹⁰⁵ Účastník našeho výzkumu Aleš vnímal její tendenci k „zahníždění“ jako překročení čistě věčného účelu jejich setkání, čímž pro něj bylo napravení pochroumaného ega a sexuální uspokojení. Je ironií, že vnímal její jednání jako „nefěr“, neboť „nefěr“ bylo jednání obou, tedy i jeho. Jejich tělesné setkání bez interpersonální láskyplné vzájemnosti ilustruje známý výrok starověkého lékaře Galéna: „*Post coitum omne animal triste est (Po koitu je každý tvor smutný)*“.

3.2.8. Konflikt rolí

V metodologické části jsme psali o konfliktu rolí, jako o jakémisi „předporozumění“, kterým je chápána role matky, otce i role partnerů v manželství. Respondenti našeho

¹⁰³ Srov. JAN PAVEL II. *Teologie těla*, s. 157.

¹⁰⁴ URBAN Petr. Tělo a morální fenomenologie. Mezi Merleau-Pontym a Levinasem. *Filosofický časopis*, 2011, s. 212.

¹⁰⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Teologie těla*, s. 82.

výzkumu se o konfliktu rolí vyjadřovali v několika rovinách – konflikt mezi vnímáním mateřství ženy a jejím zařazením a funkci v práci, dále mezi výchovou dětí dnes a v minulosti, mezi nedostatkem finančních prostředků a šťastným mateřstvím a mezi rozvíjením vztahu a mateřstvím partnerky.

Nejprve se budeme věnovat konfliktu mezi mateřstvím a prací, což je v současné době, která klade maximální pozornost na úspěch, zřejmě velice častým typem konfliktu. Tento jev se projevil i v našem výzkumu, kdy tři naši respondenti, respektive respondentky, hovořili právě o tomto druhu konfliktu. Tato situace je samozřejmě vnímána z jejich singles pozice, tedy pozice s jedním příjmem a pouze jednou volbou. Tedy buď mateřství, nebo práce, a pouze velice omezeně a s velkým nasazením se dá kombinovat obojí dohromady.

Tento postoj vyjadřuje i dotazovaná Lucie: *„Ted' to mají mámy těžký, protože nejsou vůbec finančně svobodný, ne že by se nedokázaly postarat, to si nemyslím, že je nějaká těžká věc. Ze začátku, když je dítě malý, tak to je náročný pro jednoho člověka, ale když vidím, jak musí počítat každou korunu, nemůžou mu dopřát, tak to se mi moc nelíbí. Nebo, když má někdo tři a neslaví ani Vánoce, tak si říkám, proč ty lidi ty děti vůbec maj. Když bych měla dítě, tak ho nějak zajistit, aby žil v hezkým prostředí, k tomu jsou potřeba ty peníze. Nejtěžší to mají z důvodu těch financí. Musí pracovat, a když jsou vůbec sami, tak to mají těžký.“* K jejímu vyjádření je potřeba dodat, že Lucie ani děti nechce. Chce se soustředit na svoji kariéru pilotky a dítě vnímá jako překážku v dalším osobním rozvoji. *„Matkou nechci být. Děti nemám moc ráda, nic mi to neříká. Nemám k mateřství žádný vztah. Biologický hodiny mi nebijou, takže to je pro mě něco neznámého, něco, co nepotřebuju, nevyžaduju. Víím, že asi partner do budoucna, jelikož chlapi chtějí děti, tak by chtěl. Většinou, když se seznámím, tak to většinou už naznačuju, aby jako věděl, že třeba nezměním názor, nebo že si z něj nedělám srandu. Nevím teda, jestli změním názor, ale jelikož se ještě potřebuju nějakou dobu učit a pak aspoň i pracovat, tak to momentálně neplánuju. A ani si nedovedu představit nějaký dítě. Mně to prostě nic neříká.“* Lucie se tedy dítěti nebrání, ale přednější je pro ni její pracovní kariéra. Nechceme její názor, jakkoliv soudit, neboť početí dítěte je pro každého ryze osobní rozhodnutí, jež nemůže být nijak omezeno. Z jejího předchozího vyjádření můžeme vnímat její silnou touhu po materiálním zabezpečení. Nechce přivádět děti do situace, kdy by *„nemohly slavit Vánoce“* a musela se finančně omezovat.

Konflikt mezi mateřstvím, zapojením v zaměstnání a nedostatkem finančních prostředků vnímá i Petra: „*Budoucnost, dá se říct, že řeším teď aktuálně, protože jsem v takovém přelomovém věku, dá se říct, a nevím moc, jak to vyřešit, protože je to taková kolize mezi tou v uvozovkách kariérou a tou rodinou. Rodinu bych chtěla mít a chtěla bych se jí věnovat, nicméně neumím si moc představit jak. Když vidím teď, co se děje v práci, tak si neumím představit, že bych se ještě měla věnovat dětem, třeba po tom. Pak nezbyde čas vůbec na mě, ani na nic jinýho. To je takový jako sobecký, dá se říct, a nezbyde čas ani na ty děti. A v dnešní době nějaký poloviční úvazky, moc to neletí bohužel. Neumím si představit, v současný svoji finanční situaci, ač je to blbý, tak ty finance hrají velkou roli.*“ Z Petřina vyjádřením můžeme vnímat dvojí stránku konfliktu mezi zapojením v zaměstnání, množstvím financí a vlastním mateřstvím. Jako první můžeme pozorovat konflikt ve vnímání času, tedy času stráveného v práci a péči o případné dítě. V této situaci chybí respondentce čas, který by mohla věnovat sama sobě. Nechceme hodnotit tento „čas pro mě“ jako něco sobeckého, neboť každý člověk, a matka na mateřské dovolené o to více, potřebuje čas pouze sama pro sebe. Dotazovaná tuto hodnotu času vnímá nejspíš ostřeji, neboť již několik let žije jako singles a času má pro sebe velice mnoho. V pozadí tohoto „časového“ problému, je ovšem skloubení práce, mateřství a finančních prostředků. Pokud bude narůstat počet lidí žijících ve stavu singles, měl by státní aparát začít více podporovat částečné úvazky, případně i zvýšení mateřských dávek, jinak hrozí, že se pro tuto skupinu žen uzavře možnost mateřství a zůstanou bezdětné.

Jinak vnímá konflikt mezi mateřstvím a kariérou Dita: „*Celkově ta společnost, když to pozoruju u těch soudů, nebudu mluvit jenom o sobě, ale celej ten systém je nastavenej tak, že z té ženský snímá tu ženskou roli. Tu pečovatelku, tu ochranitelku, které by si ta společnost měla vážit, že dokáže děti životem vést, a při těch rozvodech se projevuje, jak se k těm matkám přistupuje. Přijdeš před soud, že jsi byla na mateřský, že jsi byla s dětma x let doma, přitom i zvládla pracovat, samozřejmě nemůžeš vydělávat tolik, kolik ten manžel, což málokdy ženská vydělá víc než chlap. To není hendikep, to jsi té společnosti dala, a najednou se z toho stává hendikep, protože oni tak k tobě přistupujou, strašně moderní je střídavá péče, rovnocenný podmínky. Nějaká úcta k tobě, že když byly děti malý, že ses starala, tak ta tam mizí. Teď je to hozený do tak rovnocenný pozice, že nejseš dobrá v práci, nejseš dobrá u dětí, nejseš dobrá nikde. Když seš sama, nejsi dobrá partnerka.*“ Dita si uvědomuje velice silně tlak společnosti na proměnu mateřství a na

proměnu ženské role. Žena by, podle Dity, měla být dobrá jak v práci, tak i v mateřství, a mimo jiné ještě i v partnerství. Společnost je zaměřena velice výkonově a pozitivně není hodnocena služba, ale úspěch. Role ženy je podle dotazované rozložena mezi mateřství, kariéru a partnerství, přičemž ve všem má být dobrá. Dita více akcentuje roli matky, „*tu pečovatelku, ochranitelku*“, na úkor role pracovní a nejspíš i na úkor role partnerské. Dita má už vlastní děti, prošla rozvodem a těžce vnímala, že i přes svůj čas, energii, a menší finanční ohodnocení v práci, tedy přes vše, co vložila do mateřství a partnerství, soudy nevnímají její roli v manželství jako důležitější. Tento stav můžeme těžko hodnotit, jedná se o její subjektivní názor, ale určitým způsobem odráží konflikt mezi rolí ženy tak, jak ho ona osobně vnímá a jak ji vnímá společnost.

Konflikt mezi otcovskou rolí, výchovou dítěte a pracovní kariérou vnímá respondent Filip. Uvědomuje si, jak pracovní kariéra muže působit negativně na výchovu dítěte a srovnává tento fakt s minulostí, kdy, dle jeho názoru, nebyl ve společnosti takový vysoký tlak na pracovní výsledky: „*Ted' je taková ta doba ve shonu, aby člověk uživil rodinu. Dřív nebyl takový shon. Dřív děti vyrůstaly v úplně jiném prostředí, měly spoustu kamarádů, se kterými prostě vyrazily, šly ven. Ted' to tak není, žijí v úplně jiném světě.*“ Filip se domnívá, že v minulosti, tedy v minulosti dle jeho představ, bylo více času na děti a ty vyrůstaly ve šťastnějším prostředí. S tímto názorem nechceme, ani nemůžeme polemizovat, neboť respondent vychází zřejmě z idealizované představy minulosti. Je ovšem zřejmé, že silně vnímá nedostatek času na své dítě a tato situace se ho velmi dotýká.

Konflikt v úplně jiné rovině vnímá Aleš, který sice nemá vlastní děti, ale několikrát se setkal s konfliktem mezi nově vzniklým vztahem a dětmi jeho nové partnerky: „*Já mám děti rád, ale tou zkušeností s partnerkou, co měla svoje dítě, vidím, jak jsou překážkou tomu vztahu, tím, že to dítě vyžaduje strašně pozornosti. A díky té pozornosti není moc prostoru, aby ten vztah byl nějakým způsobem naplňovanéj, utužovanéj, tudíž se ten vztah zasekne hned na začátku, nevyvíjí se nikam a je hrozně náročný takovej vztah nějak udržet a posunout ho do další roviny. Vztah naskočí, pak hrozně rychle stagnuje.*“ Aleš prožíváním tohoto vnitřního konfliktu zcela nevědomky potvrzuje, že dítě by mělo být výsledkem již vytvořené vzájemnosti osob „já–ty“. Společné „my“ nevzniká prostřednictvím dítěte, ale vzniká mezi dvěma osobami v láskyplné vzájemnosti. Narozené dítě je potvrzením tohoto „my“ a jeho přítomnost tuto vzájemnost prohlubuje a naplňuje. Jak potvrzuje Alešova zkušenost s již přítomným dítětem, které vyžaduje

značnou část času matky, je každé prohloubení vztahu a vytvoření společného „my“ značně ztíženo.

3.2.9. Vliv víry na chápání manželství

Jako poslední bod interpretace výsledků dosažených metodou nestandardizovaných rozhovorů je pokus o nalezení korelace mezi vztahem našich respondentů k víře a jejich vztahem k manželství.

Respondent	Vztah k víře	Minulé vztahy	Vztah k manželství
Petra	Věřící, občas praktikující	Jeden dlouhodobý, dva kratší	Preferuje manželství, je proti životu „na hromádce“
Dita	Věřící, v současné době nepraktikující	Jeden dlouhodobý, dva kratší, krátkodobé	Po zkušenostech přestává věřit v manželství
Aleš	Není věřící	Jeden delší, krátkodobé, nárazové	Pozitivní, vnímá nerozlučnost a vážnost vztahu
Klára	Věřící, nepravidelně praktikující	Jeden dlouhodobý, další kratší	Pozitivní vztah k manželství
Jitka	Není věřící	Jeden dlouhodobý, jeden kratší	Není si jistá důležitostí manželství
Filip	Věřící, praktikující	Dva dlouhodobější, další kratší	Pozitivní vztah k manželství, nechce žít „na hromádce“
Lucie	Není věřící	Jeden dlouhodobější, další krátkodobé	Manželství není důležité
Jiří	Věřící, pravidelně praktikující	Jeden kratší, další krátkodobé	Rozhodně by chtěl žít v manželství

Tabulka č. 9 – Vztah mezi vírou a hodnocením manželství

Z uvedené tabulky můžeme vypozařovat, že pět našich respondentů, Petra, Aleš, Klára, Filip a Jiří by u případného dlouhodobého svazku jednoznačně preferovali manželství. Jiří si uvědomuje, že manželství není pouze papír, ale vyjádření něčeho, co přesahuje samotného člověka: *„Kdybych měl vybírat mezi manželstvím, nebo hromádkářstvím, tak to manželství je pro mě důležitý. Vnímám to, ne že to chce církev, ale že je to větší vyjádření něčeho. Ale ani neodsuzuju, když někdo žije takhle na hromádce. Manželstvím ale potvrdím ano, tak za tím si stojím. Proto je pro mě důležitější manželství než žítí na hromádce.“* Z osmi respondentů, které jsme oslovili v rámci našeho kvalitativního výzkumu, je pět věřících, byt' různě praktikujících – Petra, Dita, Klára, Filip a Jiří. Pouze Aleš, Jitka a Lucie nejsou věřící. Z první skupiny téměř všichni, až na Ditu, vyznávají svoji důvěru v důležitost manželství. Filip se k tomu tématu vyjadřuje jasně: *„Jsem zastáncem toho, že aby vztah fungoval, tak by měl být v manželství. Po nějakém čase, co se poznáme, žít spolu. I co se týká společný výchovy dětí. Nejsem zastáncem toho žít jako partneři. Takhle žijou kamarádi, ale rozhodně ne pár, který by měl žít spolu celý život.“*

Jediný, kdo se ze skupiny věřících vyjadřoval zdrženlivě k tématu manželství, je Dita, která na otázku, zdali by byla ochotná uvažovat o dalším manželství, odpověděla takto: *„No, čím dál míň! Ale pořád věřím, že může přijít takový člověk, kterému uvěřím. Já bych ani s jiným člověkem trvale nežila, jediné, že si řekneme, že to oba chceme budovat, že nám na tom záleží. Ale měla bych velké strach. A ta důvěra, to je pro mě čím dál těžší. Sladká nevědomost, protože čím víc zkušeností máš, čím víc lidských příběhů víš, vnímáš, nebo zažíváš, tak o to je to horší.“* Jak již bylo řečeno výše, Dita prošla těžkým rozvodem, a již nevěří, že by se mohl objevit někdo, komu by mohla důvěřovat. Její odtažitost vůči manželství je způsobena její bolestivou zkušeností. Možnost nového vztahu podmiňuje situaci partnerské důvěry.

Manželství jako prostor pro budovatelskou činnost vnímá respondentka Petra: *„Určitě preferuju manželství. To žítí na hromádce mně nepříjde úplně špatný, pro ty mladé lidi, co začínají, tak nějak se ořukávají, jestli jo nebo ne. To manželství je tradiční, ale je to dobrý, protože když už je tam nějaký svazek, ale ne že tam je ten papír, tak je to trošku pevnější, si myslím než jen ta hromádka, kdy každé ví, že mixer je můj, vysavač je tvůj. Nepohodli jsme se, tak si vem vysavač a běž pryč. V tom manželství se něco*

buduje, je to taková budovatelská činnost (smích), tak to se mi na tom líbí. Když je nějaký partnerský vztah, který je správný a funguje a našli se dva lidi, který k sobě sedí, tak každý tvoří tu jednu polovinu, kterou ten druhý nemá.“ Petra nevnímá negativně život „na hromádce“, ale současně si zřetelně uvědomuje jeho limity. Tedy, že takto žijící lidé nemají téměř nic společného. Jednomu patří mixér, druhému vysavač a toto rozdělení neumožňuje společné budování. Odvažujeme se domnívat, že toto budování není myšleno pouze jako hmotné budování společného domova, čímž nechceme samozřejmě snižovat význam tohoto jednání, ale může tím být myšleno i budování vztahu, prohlubování vzájemnosti a společného „my“.

Ze skupiny nevěřících, tedy Aleše, Jitky a Lucie se na adresu manželství pozitivně vyjádřil pouze Aleš, Jitka a Lucie ho považují za nedůležité. Aleš vnímá velkou vážnost a zodpovědnost uzavření manželství a vnímá ho téměř jako nezrušitelné, neboť krok zpět znamená likvidaci rodiny: *„Vstoupit do manželství jsem ochotný v budoucnosti. Na chvíli jsem už nad tím uvažoval s jednou holkou, což nedopadlo dobře. Zaplat' pánbůh, že už to není aktuální, že by to nebylo úplně dobrý. Vstoupit do manželství asi jo, ale je to dost ošemetná věc, protože to je strašná zodpovědnost, a proto hodně záleží na té osobě, se kterou by to mělo být. Musel bych mít partnerku, o které vím, že se kvůli nějaký hovadině nerozhodne, že to za chvíli zrušíme. Ve chvíli, kdy se zakládá ta rodina, tak to už je tak vážný, že ten člověk, kdyby chtěl udělat jakýkoli krok zpátky, tak to není krok zpátky, ale likvidační záležitost té rodiny.“*

Jitka posuzuje manželství pouze z hlediska výhodnosti. Má osobní zkušenosti s lidmi, co žijí dlouhá léta v nesezdaném vztahu a vyhovuje jim to: *„Nevím, zda je výhodnější žít v manželství nebo na hromádce. Spíš, co komu vyhovuje. Mám známé, co mají děti a žijou spolu na hromádce a jsou v pohodě. Myslím, že na tom vůbec nezáleží. Známe i manželé. Nevidím v tom rozdíl. Bylo nás 6 párů a 4 z nich žijou v manželství a dva ne. Teď, když vidí, že my se budeme rozvádět, tak zjistili, že to vůbec není důležitý pro ten vztah. Takže to není důležitý. Ale na druhou stranu žít celý život na hromádce, to taky není dobrý na stáří a pro nějaký to zabezpečení.“* I když je Jitka přesvědčená, že ke kvalitnímu a dlouholetému vztahu není potřeba manželství a v podstatě nemá žádný vliv na partnerský vztah, přesto vidí jeho výhodu v zabezpečení na stáří. Vnímá tedy určitý vliv manželství, nikoliv možná na kvalitu a hloubku vztahu, ale na jeho trvání. Manželství, nejspíš i díky vlivu společného vlastnictví manželů přece jenom, dle Jitky, poskytuje určitou jistotu a větší míru zabezpečení, než vztah „na hromádce“.

Pro Lucii je manželství pouze třešničkou na dortu, papír z radnice pro ni nemá žádný význam: „*Důležitý pro mě manželství není, jde spíš o to, když s tím člověkem opravdu chci být, tak to je pro mě prioritou. Když bych s ním třeba chtěla být, tak samozřejmě je to manželství takové jako bonbónek nebo třešnička na dortu. Ale i tak chci nějakou vysněnou svatbu, nejen že půjdu na radnici a podepíšu papír, tak tohle pro mě nemá žádný význam. Toho partnera bych chtěla dobře poznat, abych si jím byla jistá, abych se pak nemusela třeba rozvádět. Tak člověk nikdy neví, ale aby to bylo: jo, jdu do toho za každou cenu.*“ Lucie vyjadřuje častý názor, že manželství je pouhým papírem, bez jakéhokoliv významu a vlivu. Při pohledu na dnešní rozvodovost musíme s tímto výrokiem bohužel souhlasit, neboť samotný institut manželství negarantuje skutečně vůbec nic.

Závěrem tedy můžeme, i na našem omezeném vzorku osmi lidí, nalézt určitou korelaci mezi vírou a hodnocením manželství. Čtyři z pěti respondentů, kteří se přiznávají k víře, vyjadřují silný a pozitivní vztah k manželství. Nezaujímají negativní poměr k životu „na hromádce“, ale oni sami, po nalezení vhodného partnera, by chtěli uzavřít manželský svazek. Pouze Dita se staví k manželství s částečným despektem, neboť již zažila krach manželství svého. Ale přesto pořád věří, že se objeví partner, se kterým by mohla uzavřít manželství nové.

Z nevěřících respondentů pouze Aleš vnímá hodnotu manželství, ale současně je přesvědčený, že je to dost „ošemetná věc“. Tuto „ošemetnost“ nepřisuzuje samotnému institutu manželského svazku, ale jeho vážnosti a trvalosti, neboť manželství tak, jak ho vnímá Aleš, je náročným a odpovědným závazkem. Oproti tomu Jitka hodnotí manželství značně ambivalentně, neboť na jedné straně vnímá jeho nedůležitost pro kvalitu vztahu, ale na straně druhé jeho důležitost pro materiální zabezpečení. Pro Lucii je manželství pouhým papírem z radnice. Souhrnem tedy ze tří nevěřících respondentů, dva z nich, Jitka a Lucie, vyjadřují, v různé míře, nedůvěru vůči manželství.

Můžeme se tedy odvážit tvrdit, že křesťanská víra, ať již prožívaná aktivně, či nikoliv, má silný a pozitivní vliv na chápání manželského svazku. Oproti tomu nepřítomnost víry nemá takový rozhodující vliv a nemůžeme v takto malém vzorku nalézt korelaci mezi chápáním manželství a nepřítomností osobní víry.

Závěr

V rámci naší práce jsme provedli osm rozhovorů s lidmi žijícími ve stavu singles. Tito lidé si prošli různými životními situacemi a peripetemi a nalézt jeden souhrnný motiv a jednu souhrnnou příčinu, proč se dostali a proč zůstávají ve stavu singles nebylo možné. Přesto se nám podařilo získat mnoho cenných informací, ze kterých jsme vycházeli v následné interpretaci.

Po zařazení respondentů do typologií podle jednotlivých autorů začalo být zřejmé, že až na Jiřího, jsou všichni dotazovaní ve svém stavu nedobrovolně. Z jejich výpovědí můžeme vnímat, že do této situace byli dotlačeni zraněními z minulých vztahů, které mohou ztěžovat navázání nového vztahu založeného na svobodě a důstojnosti každého z nich. Personální bytí směřuje k naplnění v interpersonální vzájemnosti. Tato vzájemnost ovšem není samozřejmostí, neboť vyžaduje bezvýhradné přijetí druhé osoby. Naši respondenti se ovšem setkávali spíše s věcným a utilitaristickým přístupem, který používá druhého ke svým cílům a prostředkům. Tento stav způsobil zúčastněným osobám silná zranění a ztrátu důvěry v možnost nalezení nového trvalého vztahu.

V souvislosti s typologií singles je velmi populární zařazení „living apart together“. Do této skupiny singles žijících „spolu, ale odděleně“ patří i několik aktérů našeho výzkumu. Toto nesdílení kohabitance považujeme za jeden ze signifikantních prvků, který je společný mnoha singles, včetně našich respondentů. Z osmi osob, které jsme zpovídali, se netýká pouze jednoho respondenta, konkrétně Jiřího. Jak jsme již poukazovali v úvodu, každá lidská bytost potřebuje být ukotvena v prostoru vzájemnosti. V tomto kontextu je nutno vnímat, že mezi „bytím“ a „bydlením“ je úzká souvislost a člověk „je“, pokud bydlí. „My“ personálního sdílení je „prostorem“ vztahu, které je ukotveno v „prostoru“ absolutního a ničím nepodmíněného sdílení věčného Dárce, věčně Obdarovaného a Daru jich obou. Domov, jako prostor vzájemnosti, odkazuje na tuto absolutní vzájemnost vzájemně se obdarovávajících osob Trojice. Nepřítomnost společného domova – bydlení – je nepřítomností sdílení a vzájemného lidského obdarování. Je nutno ovšem poukázat, že všichni účastníci výzkumu touží po interpersonální vzájemnosti ukotvené ve společném domově, bohužel jejich zranění a zkušenosti jim znesnadňují navázání vztahu.

Ve spojení s otázkou domova a společného přebývání se objevuje fenomén hranic. Hranice jsou velice komplexním a důležitým fenoménem, který v sobě propojuje

schopnost chránit, oddělovat, ale současně sdílet, prostupovat a spojovat hodnoty. Hranice získávají nesmírně důležitý význam v žité personalitě a interpersonalitě. Každá vzájemnost dvou osob se musí vyrovnat s tímto fenoménem, neboť přijetím „ty“ druhé osoby musí dojít k oboustrannému překročení hranic, která tímto překročením ovšem nezmizí, ale naopak umožní sdílení dvou personalit, aniž by došlo k jejich umenšení či narušení hodnoty a důstojnosti. Pouze správně nastavená hranice ve vzájemnosti mezi mužem a ženou vytvoří z obou „jedno tělo“. Respondenti našeho výzkumu ve svých předchozích vztazích často naráželi právě na špatně nastavené hranice. Filip ilustroval v neschopnosti domluvit se se svojí partnerkou na rozdělení rodinných úkolů a povinností příliš tvrdě nastavené hranice. Jejich domov, jenž byl dříve prostorem sdílení, byl tímto rozdělen na dvě „obrněné hradby“ a jejich vztah skončil rozchodem. Opačnou situaci, tedy hranice příliš povolné a měkké, můžeme pozorovat v případě Lucie, která se nechala vmanipulovat téměř do role domácí sloužky. Její důstojnost a svoboda tím byly silně dotčeny.

Ostatně svoboda je bytostnou součástí lidské osoby a jakékoliv její potlačení je i potlačením personality vycházející z obrazu Božího. Důraz na svobodu je jedním z důležitých motivů, které uváděli dotazovaní jako důvod, proč zůstávají ve stavu singles. Volnost a nezávislost je vnímána jako největší pozitivum singles a účastníci výzkumu toto velice často uváděli ve svých vyjádřeních. Jediná Dita vnímá omezení a hranice lidské svobody, neboť nezávislost na nikom se může proměnit v osamělost a důraz na autonomii v krajní individualismus. Dita oceňuje individuální svobodu a autonomii, ale touží po svobodě sdílené, neboť člověk nemůže nalézt sám sebe v osamělosti, ale pouze v osobním svobodném bytí druhého člověka. Lidská svoboda je povolána ke svobodnému sdílení s druhým.

Toto sdílení je ovšem často plné konfliktů, které vznikají nejen mezi jednotlivými partnery, ale také, velice často, mezi rolmi, jaké zastáváme ve společnosti. Těchto rolí můžeme zastávat více a asi nejtradičnějším konfliktem rolí je napětí mezi mateřskou či otcovskou rolí a kariérou. Respondentky Petra a Lucie zažívají konflikt mezi mateřstvím a kariérou. Odlišně zažívá konflikt rolí Dita, která je přesvědčena, že role matky je ve společnosti umenšována a převažuje diktát výkonu.

V rámci naší snahy o uchopení moderního jevu singles se nemůžeme omezit pouze na motivy jednání osob žijících v tomto stavu, ale pokusíme se rozpoznat i vlivy, které

působily na naše respondenty a které se mohly podílet na jejich současné situaci. Zaměříme se nejprve na skutečnost, jakým způsobem manželství rodičů ovlivnilo představy respondentů o jejich vlastním manželství. Dotazovaní v různé míře vyjadřovali své vztahy ke kvalitě manželského svazku rodičů, ale na jejich vlastním vztahu k manželství se to nijak neprojevovalo. Až na Jitku a Lucii považují manželství za důležité všichni ostatní respondenti, a to i přes skutečnost, že pro Jitku bylo manželství jejich rodičů vzorem. Vliv rodičů se určitě projevuje v mnoha osobnostních aspektech dotazovaných, ale institut manželství je i přes špatné vzory rodičů stále hodnocen velice pozitivně. Oproti manželství rodičů, které dle našeho výzkumu nemá až takový vliv na manželství respondentů, se účinek křesťanské víry v rámci rozhovorů projevil velice výrazně. Z pěti věřících respondentů má částečné výhrady proti manželství pouze Dita, ostatní hodnotí manželství pozitivně a hodlají do něj v budoucnu vstoupit. Vztah Dity je ovlivněn rozpadem a těžkým rozvodem jejího předchozího vztahu. Ze tří nevěřících respondentů je jednou manželství hodnoceno pozitivně, jednou ambivalentně – Jitka je přesvědčena, že na kvalitu vztahu nemá vliv, ale je důležité pro materiální zabezpečení partnerů – a pouze jednou vysloveně jako naprosto zbytečné. I na omezeném základě osmi respondentů jsme našli možnou korelaci mezi křesťanskou vírou a hodnocením důležitosti manželství.

Osoby žijící v církvi mají větší možnost konfrontovat svůj náhled na manželství s oficiálním církevním pohledem. Respondent Jiří se v rámci rozhovoru vyjádřil velmi negativně na toto téma, konkrétně na apoštolskou exhortaci *Amoris Laetitia*. Představený ideál manželství se mu zdál nereálný, neuskutečnitelný, a takto představený ideál, vnímaný navíc optikou narušeného manželství jeho rodičů, mu připadal jako utopický a neslučitelný s přirozenými možnostmi člověka. V práci jsme se zamýšleli nad rozdílem mezi utopií a ideálem. Utopie leží mimo oblast lidské přirozenosti a je naprosto nedosažitelná. Oproti tomu ideál počítá i s narušenou lidskou přirozeností a směřuje k jejímu naplnění. Je ovšem nutno podotknout, že toto naplnění může mít svůj horizont nikoliv zde, ale v gratuitním a ničím nezaslouženém horizontu bytí.

Zkoumání příčin a vlivů působících na osoby žijící ve stavu singles bylo i pro nás velmi přínosné, neboť na tomto půdorysu jsme mohli uvažovat o bytostných věcech člověka a o jeho ukotvení v absolutní láskyplné vzájemnosti Dárce, Darovaného a Daru.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – *Souhrnné zobrazení respondentů*

Tabulka č. 2 – *Typologie podle Steina*

Tabulka č. 3 – *Typologie podle Shostaka*

Tabulka č. 4 – *Typologie podle Tomáška*

Tabulka č. 5 – *Typologie podle Linkové*

Tabulka č. 6 – *Partnerské stavy respondentů*

Tabulka č. 7 – *Situace rodičů respondentů*

Tabulka č. 8 – *Stav společného soužití*

Tabulka č. 9 – *Vztah mezi vírou a hodnocením manželství*

Seznam literatury

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 20. (11. opravené) vydání. Praha: Česká biblická společnost, 2015. 1387 s. ISBN 978-80-7545-003-6.

CLARKE, W. Norris. *Osoba a bytí.* Vyd. 1. V Praze: Krystal OP, 2007. 117 s. ISBN 978-80-85929-92-8.

CORETH, Emerich. *Co je člověk? Základy filozofické antropologie.* Překlad Bohuslav Vik. 1. vyd. Praha: Zvon, 1994. 211 s. ISBN 80-7113-098-2.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele.* 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

FRANTIŠEK. *Amoris laetitia = Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině.* Překlad Jaroslav Brož. První vydání. Praha: Paulínky, 2016. 230 s. ISBN 978-80-7450-225-5.

Gaudium et spes = Radost a naděje: pastorální konstituce o církvi v dnešním světě. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1969. 123 s. Documenta; sv. 1.

GIDDENS, Anthony. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. 215 s. ISBN 978-80-262-0175-5.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie.* Vyd. 1. Praha: Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

GUARDINI, Romano. *Svět a osoba.* 1. vyd. Svitavy: Trinitas, 2005. 166 s. Studium; sv. č. 185. ISBN 80-86885-02-X.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace.* 2. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

JAN PAVEL II. *Mulieris dignitatem: apoštolský list papeže Jana Pavla II. o důstojnosti a povolání ženy u příležitosti Mariánského roku.* 1. vyd. Praha: Zvon, 1992. 73 s. ISBN 80-7113-053-2.

JAN PAVEL II. *Teologie těla: katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2005. 591 s. Katecheze a formace. ISBN 80-86025-99-3.

KATOLICKÁ CÍRKEV. Papež a BENEDIKT XVI. *Deus caritas est: encyklika nejvyššího pontifika Benedikta XVI. [biskupům, kněžím a jáhnům, Bohu zasvěceným osobám a všem věřícím laikům o křesťanské lásce]*. Překlad Ctirad Václav Pospíšil. 1. vyd. Praha: Paulínky, 2006. 63 s. ISBN 80-86949-03-6.

KUBÁTOVÁ, Helena. *Metodologie sociologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 197 s. Učebnice. ISBN 80-244-1549-6.

MARCEL, Gabriel. *Nástin fenomenologie formy „míti“*. In MARCEL, Gabriel. *K filosofii naděje*. Praha: Vyšehrad, 1971, s. 43–65.

MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE. *Společenství a služba. Lidská osoba stvořená k Božímu obrazu*. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, čl. 6. ISBN 80-7192-971-9.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 311 s. Studijní texty; sv. 38. ISBN 80-86429-58-X.

MÜHLEN, Heribert. *Der Heilige Geist als Person*. 5. Aufl. Münster: Aschendorf, 1998. ISBN 3-402-03554-5.

MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. xxxv, 888 s. Teologie. ISBN 978-80-7195-259-6.

NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: k fenomenologii architektury*. Překlad Pavel Halík a Petr Kratochvíl. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994. 218 s. ISBN 80-207-0241-5.

PETRUSEK, Miloslav. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993. 204 s. ISBN 80-7066-799-0.

POLÁKOVÁ, Jolana. *Smysl dialogu: o směřování k plnosti lidské komunikace*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008. 78 s. Moderní myšlení. ISBN 978-80-7021-966-9.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 2. vyd. Praha: Krystal OP, 2010. 590 s. Teologie. ISBN 978-80-87183-14-4.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Lidská osoba utkaná na trojiční osnově, křest a Maria z Nazareta jako matka všech pokřtěných. In *Svatost křtu a obnova křestní milosti ve svátosti smíření*. Hradec Králově: Biskupství královohradecké, 2012, s. 45–55. ISBN 978-80-87648-04-9.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Nikdy nekončící zápas o člověka. Lidská osoba ve světle christologie a trinitologie. In BEDŘICH, Martin; MOHELNÍK, Benedikt; PETRÁČEK, Tomáš; SCHMIDT, Norbert (eds.). *In Spiritu Veritatis* Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP. Praha: Krystal OP, 2008, s. 297-310. ISBN 978-80-87183-02-1.

SCOLA, A., MARENGO, G., PRADES LOPEZ, J., *La persona umana. Antropologia teologica*, Milano: Jaca Book, Freiburg: Johannes Verlag, 2006. 554 s. ISBN 3-89411-395-2.

SHOSTAK, Arthur. 1987 in BORGATTA, Edgar, F., MONTGOMERY, Rhonda J. V. *Encyclopedia of Sociology*. New York: Macmillan Reference. 2000. ISBN 0-02-86558185.

SILVERMAN, David. *Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka*. Bratislava: Ikar, 2005. 327 s. Pegas; Zv. 8. ISBN 80-551-0904-4.

STEIN, Peter. J. *Single Life: Unmarried Adults in Social Context*. New York: St. Martin's Press, 1981. 360 s. ISBN 03-1272-596-5.

TOWNSEND, John; CLOUD, Henry. *Hranice. Kde jsou zdravé meze ve vztazích a v osobním životě?* Druhé vydání. Praha: Návrat domů, 2006. 266 s. ISBN 80-7255-055-1

Články v odborných časopisech

KOHOUT, Pavel Vojtěch. Manželství jako dialogická svátost. *Mezinárodní katolická revue. Communio*, 2010, roč. 14, č. 3–4, s. 16. ISSN 1211-7668.

LINKOVÁ, Marcela. Singles: životní styl, nebo z nouze cnost? *Přítomnost no. 2*, 2002, s. 45–47.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Rodina, manželství a tajemství Trojice. Teologické texty. *Časopis pro teologie a službu církvi*, 2001, roč. 12, č. 5, s. 194–196. ISSN 0862-6944.

RATZINGER, Joseph. K teologii manželství. Teologické texty. *Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie*. 1990, roč. 11, č. 5, s. 164.

TOMÁŠEK, Marcel. Pozdní mladost, nebo mladá dospělost? *Rozrazil 10*, 2006, s. 81.

TOMÁŠEK, Marcel. K genderovým zdrojům individualizačního habitu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2006, roč. 7, č. 1, s. 11.

TOMÁŠEK, Marcel. Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice. *Sociologický časopis 42 (1)*, 2006, s. 82.

URBAN, Petr. Tělo a morální fenomenologie. Mezi Merleau-Pontym a Levinasem. *Filosofický časopis*, 2011, s. 212.

Internetové zdroje

BRYMAN, Alan. *Quantity and quality in social research* [online]. London: Unwin Hyman, 1988. Contemporary social research series; 18 [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10062941>.

TOMÁŠEK, Marcel. Singles. *Listy*. Dvuměsíčník pro kulturu a dialog. Číslo 4. (01.04.2005) [2017-04-05]. <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=054&clanek=040504>